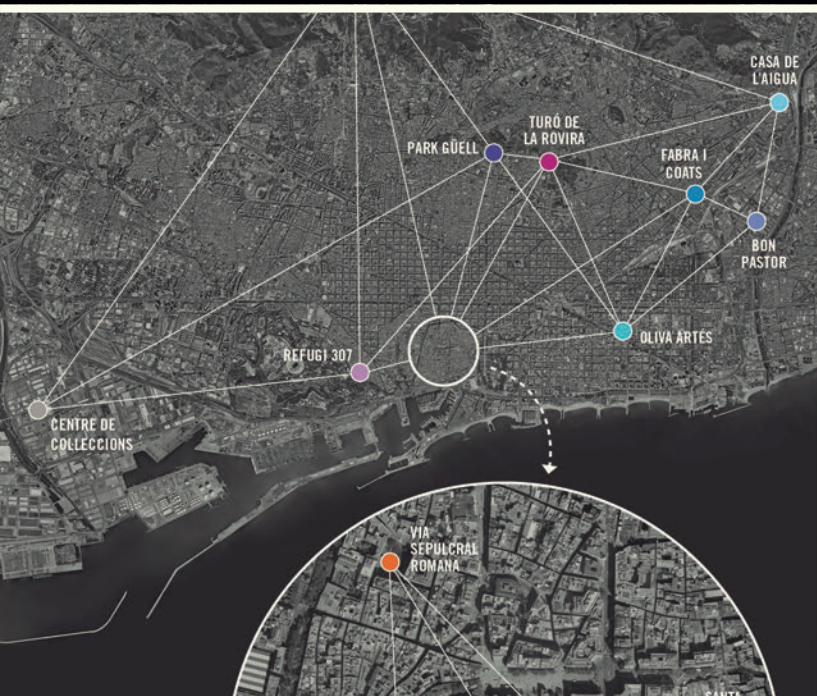

La gran metamorfosi

La duradora pandèmia de Covid-19, el salt de les reunions presencials a la ubiqüitat virtual i les batzegades postmodernistes de la noció de veritat, ben aprofitades pel trumpisme, han marcat un any que ha suposat un punt d'inflexió històric, geopolítica inclosa. Si, a la llum de 2020, es rellegeix el Butlletí de 2019, guanya pes l'aposta pels museus de ciutat com a entitats patrimonials de coneixement urbà i construcció de ciutadania: Connectar ciutats, connectar ciutadans. Així es detalla en aquest Butlletí de 2020, atents sempre a Barcelona en múltiples escales, des dels barris fins a la inserció mundial. Només ha passat un any i sembla que hagi passat un segle. A l'equip del museu, treballant des de casa, ho hem viscut com un temps dur, però també intens i profitós, immersos de ple en la transformació de la institució, amb l'horitzó dels seus vuitanta anys el 2023. La moral continua alta, i sort n'hi ha. Tenim el repte d'orientar amb profit ciutadà el museu en un temps econòmic, social i polític complex.

	4	La fundació de la colònia romana
	5	Forma Urbis. L'estructura urbana de Bàrcino
	6	La societat de Bàrcino <i>Per saber-ne més →</i> 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26
	7	El cristianisme, els visigots i la ciutat
MUHBA Plaça del Rei - Palau Major	8	Terra de frontera, entre musulmans i carolingis
	9	La Barcelona comtal <i>Per saber-ne més →</i> 27 28
	10	Els prohoms, una nova elit ciutadana
	11	De platja a port
	12	L'esplendor gòtica de Barcelona
MUHBA Temple d'August	13	Ciutat reial i capital mediterrània <i>Per saber-ne més →</i> 29
MUHBA Porta de Mar	14	Una ciutat catòlica <i>(En construcció)</i>
MUHBA Via Sepulcral Romana	15	La Barcelona gremial <i>(En construcció)</i>
MUHBA Domus Avinyó	16	Barcelona, capital provincial a l'Imperi hispànic <i>(En construcció)</i>
MUHBA Domus Sant Honorat	17	Poder polític i religió a Bàrcino
MUHBA El Call	18	El fòrum i l'espai públic de la ciutat romana
MUHBA Santa Caterina	19	Les termes i la cultura de l'aigua
MUHBA Oliva Artés	20	La defensa de la ciutat romana: la muralla de Bàrcino
	21	Els eixos viaris i el territori de Bàrcino
	22	Rituals funeraris a la ciutat romana
	23	La domus, residència distingida
	24	La decoració domèstica
	25	Una casa vora el fòrum
	26	Les sitges del call jueu
	27	El Call, barri jueu de la ciutat
	28	El llegat cultural de l'aljama
	29	Crisi del monacat i canvi urbà
	30	Les bases humanes i materials
	31	La projecció cultural i política
	32	La formació d'una metròpoli
	33	Laboratori de codis urbans, el joc de la ciutat
MUHBA Bon Pastor	34	Habitatge a Barcelona. Reptes de l'habitatge al segle XX <i>(En construcció)</i>
	35	Viure al Bon Pastor. Casa, barri i món obrer <i>(En construcció)</i>
MUHBA Fabra i Coats	36	Treballar a la ciutat <i>(En construcció)</i>
	37	Les modalitats del treball <i>(En construcció)</i>
	38	Barcelona fabril, Sant Andreu i Fabra & Coats <i>(En construcció)</i>

Les sales del MUHBA per la ciutat

INNOVAR EN TEMPS DE PANDÈMIA: DECÀLEG PER A UN MUSEU DE LA CIUTADANIA

La pandèmia ha accelerat la revolució digital, amb noves combinacions entre activitats presencials i virtuals, amb la intel·ligència artificial que apunta en l'horitzó. Ens trobem davant d'una inversió copernicana: el museu digital esdevé la base. Malament rai, però, si és tan sols un canvi tecnològic. La digitalització ha de propiciar un canvi de paradigma, amb una *nova museologia urbana* que faci del museu un centre públic de coneixement clar i rigorós de la ciutat, en la millor tradició il·lustrada. El seu paper pot ser tant o més rellevant que en el passat quan avui les xarxes socials, en un món volàtil, poden arribar a crear un món il·lusori ple, curt i ras, de mentides. Proposem resumir en deu idees aquest trànsit de 'museu de ciutat' a 'museu de la ciutadania'.

Un decàleg de canvis intensos, gairebé "revolucionaris"

1. Revolució conceptual: una nova definició institucional

L'ICOM requereix un canvi en la definició general dels museus, per fer-la més social i més global: hagués estat molt útil si ja s'hagués aprovat a la reunió de Kyoto el 2019. Alhora, els museus de ciutat, que des dels seus orígens han estat entre les polítiques urbanes i les polítiques culturals, han de poder repensar la seva definició específica. Parlem del MUHBA com a "entitat patrimonial de coneixement urbà i construcció de ciutadania" i proposem situar la seva activitat pública a la cruïlla entre quatre drets bàsics: el dret a la ciutat, el dret al coneixement, el dret a la bellesa i el dret a la identitat.

2. Revolució narrativa: el museu com a node de coneixement

Sense recerca que nodreixi nous relats urbans, anant molt més enllà de documentar les peces, un museu de ciutat difícilment podrà elaborar coneixements significatius per als ciutadans i orientar les seves col·leccions. Cal investigar més en la trajectòria de la ciutat des de la perspectiva de la història urbana, i cal poder formular aquest coneixement de manera accessible, per propiciar la màxima il·lustrada d'atrevir-se a conèixer, *sapere aude!* En aquest sentit, convé reconsiderar la mercadotècnia cultural basada en la *segmentació de públics*, pel seu risc implícit de passar de la consideració de la diversitat a la renúncia a la igualtat.

3. Revolució patrimonial: col·lecció de ciutat estratègica

Els objectes han de ser tant punt d'arribada com punt de partida. Els museus de ciutat han de poder fitar públicament el seu relat amb els documents, objectes i immobles pertinents, que no sempre són aquells dels quals disposa. La definició d'una col·lecció estratègica és tan important com la innovació tecnològica per fer-la accessible. Els museus han de ser centres R+D+I d'innovació en tecnologies de la representació. Amb l'escanejat tridimensional, objectes i edificis entren en l'era de la reproducció tècnica de la qual parlava Walter Benjamin, temps després que ho fessin la literatura, la música i les arts plàstiques.

4. Revolució dels formats: l'equivalència entre gèneres

Les exposicions són un format de treball museístic fonamental, però ja no es poden considerar com el gènere rei en els museus que aspiren a mostrar la ciutat, dins i fora de les seves seues. Entre recreacions virtuals de béns mobles i immobles, cartografia georeferenciada, guies i llibres, materials audiovisuals i itineraris urbans, els museus de ciutat poden multiplicar el seu potencial utilitzant el format més adient en cada cas. Per propiciar aquesta equivalència entre gèneres expositius, escrits, audiovisuals i urbans convé a més un nou format de web on conflueixin els sabers del museu en un gran portal, eco de la biblioteca mítica de Borges.

5. Revolució educativa: escola museu i museu escola

Amb la covid les escoles venen menys al museu, però això també ha accelerat el camí cap al nou model en què ja treballava el MUHBA. L'elaboració de materials audiovisuals i digitals de nova generació, afegida al *teleconferencing* i el *distance learning*, han permès al museu fer-se més present a l'escola, i després la visita escolar al museu pot orientar-se cap a l'apropiació directa i participativa dels elements patrimonials. Aquest tàndem entre escola i museu pot contribuir a difuminar les barreres entre cultura i educació: el museu de la ciutat

© Marc Lozano, 2020

Metro de Barcelona, enllaç entre línies a l'estació de Diagonal durant el primer confinament.

es converteix en museu escola i en una institució clau en la construcció social del coneixement.

6. Revolució ciutadana: el museu pròxim i multiescalar

Les propostes cenyides a la dinamització comunitària de barri, com de vegades s'ha proposat en els debats sobre el futur dels museus de ciutat, en no permetre situar-lo en entorns més amplis i comparar, tenen un escàs potencial emancipador. Amb l'expansió digital, el treball del museu en múltiples formats pot ampliar la democràcia cultural, amb la implicació de la col·lectivitat urbana, si propicia, tant en els relats substanciat com en les pràctiques socials, maneres de veure i de fer multiescalars entre 'barri', 'ciutat' i 'territori' més amplis, de la comunitat veïnal a la globalitat mundial.

7. Revolució turística: el museu a distància

Les representacions virtuals cada cop més completes i el museu digital concebut com a *hub* de coneixement històric i patrimonial urbà permeten un salt qualitatiu en el coneixement des de casa, amb la democratització d'allò que al segle XVIII només era a la noblesa europea, que abans d'emprendre el Grand Tour comptaven amb bones guies per al vitatge. Els museus de ciutat han de poder idear "*packs* de coneixement urbà" que ajudin en la promoció d'un turisme sostenible, entre el dret a la ciutat dels residents i el dret dels visitants —de fet, ciutadans desplaçats— a conèixer, comparar i compartir.

primavera de 2020.

8. Revolució organitzativa: el museu transversal

La necessitat de reinventar procediments i resultats en un règim de teletreball inesperat ha permès augmentar, en força aspectes, la productivitat institucional en temps de pandèmia. La urgència del moment, en un context inèdit, ha afavorit una organització menys jerarquitzada i més transversal, amb més relacions creuades entre temes, projectes, personal i col·laboradors. Ho ha afavorit que el museu ja practiqués abans un model de treball en xarxa que aspirava a connectar capacitats personals i objectius generals. El repte és ara consolidar-lo. Si fem cas de Max Weber, potser sigui aquesta una de les qüestions més importants del moment.

9. Revolució sostenible: un agent econòmic R+D+I

La reducció dels museus al paper d'esquer turístic és molt reduccionista. Els museus són la cúspide d'un iceberg econòmic, del qual depenen moltes empreses poc visibles. Els museus de ciutat, si més no així s'intenta al MUHBA, poden estimular l'economia d'exportació, com a *hubs* R+D+I en tractament del patrimoni moble i immoble, història i sabers urbans, i museologia cívica. Si els museus declinen, un ampli sector industrial i de serveis decau. En temps de postpandèmia, les polítiques culturals keynesianes poden tenir un alt rendiment social si estimulen la innovació productiva.

10. Revolució solidària: el museu resilient

Els museus de ciutat del segle XXI, concebuts com a nodes patrimonials que connecten sabers, espais i ciutadans, poden convertir-se en pols d'innovació científica, tècnica i econòmica i, alhora, en equipaments educatius i culturals vinculats al seu entorn. No s'entendria que no fossin sensibles al malestar social i polític d'un temps molt difícil, quan la mort s'ha vist de prop, i poden perdre molta legitimitat cívica si no tenen cura de la situació dels seus treballadors, directes i indirectes. La majoria dels museus de ciutat reben fons públics i una millor definició del seu paper —retornem al primer punt— en facilitaria la inserció dins les polítiques culturals i urbanes de futur, a favor de la institució i del servei als ciutadans.

Joan Roca i Albert

MUHBA

Hem tingut ocasió de debatre aquests temes en diverses trobades virtuals internacionals. La primera fou l'organitzada per l'OCDE i l'ICOM el 10 d'abril de 2020. La següent la del Laboratorio Aperto di Ravenna el 18 de maig, la de l'Intermuseum a Moscou el 29 de maig i la del Colectivo Pro Ecosistema Cultural a Ciutat de Mèxic el 6 de juny. El present article és deutor sobretot de la intervenció feta al col·loqui "Els museus de la ciutat en temps de pandèmia", convocat per CAMOC/ICOM el 27 d'octubre de 2020 i al qual van convidar els museus de ciutat de Nova York, Frankfurt, Lisboa i Cracòvia. Vegeu <https://ajuntament.barcelona.cat/museuhistoria/ca/seccio/xarxes-internacionals>.

BARCELONA DAVANT LES PANDÈMIES

En el primer confinament, el MUHBA va treure bon partit del seu canal de YouTube, que va permetre fer diàlegs i seminaris totalment virtuals. Un dels primers fou el de Borja de Riquer que aquí se sintetitza i que es troba íntegre a <https://www.youtube.com/watch?v=P7hBrhjnTBU> i es pot llegir a *L'Avenç* núm. 469 (juny de 2020).

Una mirada a les pandèmies que va sofrir Barcelona als segles XIX i XX permet concloure que les males condicions de vida i l'altíssima mortalitat que la ciutat patia eren resultat d'unes situacions socials i econòmiques molt determinades i de l'escassa atenció per part de les administracions públiques. Davant una epidèmia, al llarg del segle XIX la majoria de vegades s'aplicà la mateixa solució que a l'Edat Mitjana: tancar la ciutat per no contaminar la resta del territori. Només molt al final del segle XIX l'Ajuntament va emprendre una decidida política de salut pública, però això no va evitar que encara ben entrat el segle XX la ciutat patís terribles epidèmies, la darrera la mal dita grip espanyola de 1918-1920.

La primera epidèmia d'importància a Barcelona després de la guerra del Francès va ser la febre groga de 1821, que va arribar en un vaixell que venia de Cuba. En una urbs de 100.000 habitants, n'afectà el 20% i va provocar una xifra oficial de morts de 8.846, però tot apunta una xifra real de cap a 10.000. El tancament de les muralles va paraitzar la vida econòmica, mentre la gent benestant fugia fora. Van tancar fàbriques, tallers i comerços i moltes persones es van quedar sense feina. La ciutat restà incomunicada per terra i per mar i sense mercats oberts. L'Ajuntament va atendre el problema del proveïment tot repartint queviures, enmig d'aldarulls provocats per la gent que passava gana. La Junta de Sanitat de Catalunya va bloquejar i aïllar els malalts. S'improvisaren hospitals i es crearen brigades per enterar els cadàvers.

L'epidèmia següent va ser la del còlera del 1833-1835, que va coincidir amb l'esclat

de la guerra carlina, i va tenir rebrots els anys 1853-1856 i 1865. Aquest darrer any l'Ajuntament va donar la xifra de 1.746 morts, però Ildefons Cerdà calculà que com a mínim foren 3.000. El 1870, amb una ciutat ja amb 300.000 habitants, va tornar a aparèixer la febre groga, també arribada amb un vaixell provinent de Cuba. S'aïllà la Barceloneta, el barri més afectat, de la resta de la ciutat. Es va tancar la circulació per carretera i ferrocarril i es va prohibir l'entrada de vaixells al port. La Junta de Sanitat va habilitar l'hospital militar i el convent de les Penides que s'estava construint a l'Eixample. També es va donar la fugida de gent benestant i fins i tot d'alguns funcionaris municipals.

© Biblioteca de Catalunya
Barcelonins abandonant la ciutat durant l'epidèmia de febre groga, satiritzats per *La campana de Gràcia* a l'octubre de 1870.

El rebrot de còlera del 1885 va ser una de les pitjors pandèmies del segle a tot l'estat espanyol, bé que a Barcelona la crisi sanitària va ser menys greu. S'hi van reproduir els mateixos fenòmens: la fugida de gent benestant i l'habilitació provisional d'un hospital a Hostafrancs i l'ús d'hospitals en construcció com el Sagrat Cor o la Maternitat de les Corts. Aquesta epidèmia va provocar entre 2.000 i 2.500 víctimes, dos terços dones. Els barris populars d'Hostafrancs, el Raval i la Barceloneta van ser els més perjudicats. L'enginyer Pere Garcia Fària ho atribueix a les condicions pessimes dels habitatges, l'amuntegament i, sobretot, la manca d'aigua corrent. La reacció municipal, en

contrast amb l'estatal, és remarcable. A Madrid no hi va haver cap debat parlamentari sobre el còlera, ni un increment del pressupost de sanitat. En canvi, a Barcelona l'Ajuntament creà el 1887 el Laboratori Microbiològic Municipal per a l'anàlisi dels aliments i les aigües i per experimentar en vacunes. Va ser el primer de tot l'estat espanyol. També es creà l'Institut d'Higiene Urbana, un servei de desinfecció estable i un altre d'assistència mèdica domiciliària municipal. El 1904 una greu epidèmia tifoide afectà sobretot la Barcelona vella amb el Raval, Sants, Gràcia, Sant Martí i el Poblenou, és a dir, allà on hi havia més densitat de població i insalubritat. Aquest episodi es relaciona amb l'existència d'una xarxa de clavegueram deficient. Era un problema molt greu i les epidèmies de tifus van continuar. La del 1914 va provocar 2.400 morts.

Finalment, la grip de 1918-1920 va provocar de 12.000 a 15.000 morts. El desbordament va evidenciar que les administracions no havien afrontat seriosament el problema de la salut pública. El règim liberal espanyol considerava la salut pública no pas com un dret ciutadà sinó gairebé com una prestació benèfica. El primer hospital de la ciutat construït amb fons estatals va ser l'Hospital Clínic, inaugurat el 1906, i va fer possible que la Facultat de Medicina disposés per primer cop de laboratoris. No hi havia en aquells moments cap hospital provincial perquè la Diputació s'havia desvinculat de l'hospital de la Santa Creu i proliferaven els hospitals i les clíniques privades, de l'Església, de la Creu Roja o de particulars, i les societats solidàries contra les malalties. El Col·legi de Metges de Barcelona només comptava amb 383 col·legiats el 1895. Va caldre esperar fins a la Llei General de Sanitat de 1986 perquè es reconegués el dret a l'assistència mèdica gratuïta universal i es disposés d'una xarxa potent de sanitat pública.

Borja de Riquer
Historiador

L'EXPERIÈNCIA MIXTA, PRESENCIAL I DIGITAL

La pandèmia de Covid-19 ha fet trontollar els fonaments d'empreses, de territoris, d'economies grans i petites, de famílies, de governs i d'institucions, també dels museus. De fet és un punt d'inflexió, de no retorn, per a moltes pràctiques museístiques, turístiques i ciutadanes, que obliga a repensar-les de cap i de nou si se'n vol garantir l'existència futura. El MUHBA, que abans de l'epidèmia rebia, sumant tots els espais que l'integren, a l'entorn d'un milió de visitants l'any, amb un component turístic elevat, alhora que era un recurs educatiu de primera divisió per a escoles i tenia molt bon arrelament en la societat barcelonina, tot d'una va rebre zero visitants durant tres mesos: el museu tancat, les activitats presencials prohibides, les fronteres tancades i cap turista a la vista, les escoles i les universitats fent feina telemàtica... un desert.

La sacsejada de la desaparició del museu presencial, que el va portar a existir per un temps només a la xarxa, tanmateix ha resultat ser un accelerador i un revulsiu de transformació de molts aspectes estructurals del museu, entre els quals hi ha la programació d'activitats. Es tenia clar que no es volia suprimir la programació malgrat el confinament i les restriccions, i en temps rècord i amb molts esforços ha virat cap a formats digitals i virtuals. Actualment el museu

ha recuperat una mica la presencialitat (amb aforament màxim limitat al 30 % i les activitats presencials només permeses per a grups bombolla, com ara escoles) i es podria dir que ara el MUHBA és 30 % presencial i 70 % virtual.

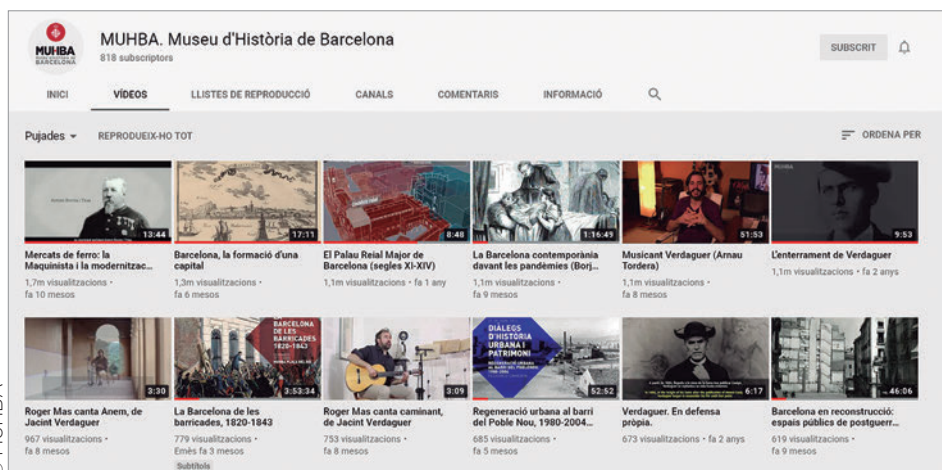
En els darrers anys el MUHBA havia fet una aposta clara per recopilar i oferir al web els enregistraments en vídeo de les conferències, els diàlegs i les jornades que feia, per possibilitar a qui no havia pogut assistir-hi recuperar en diferit la sessió. Es tractava de la darrera baula de la programació: fer accessible digitalment tot allò que prèviament s'havia fet presencialment. En aquesta mateixa línia, també algunes exposicions temporals des de fa uns anys tenen la seva versió en forma de *tour* virtual i navegable, per donar-los una segona i llarga vida a la xarxa.

Ara el plantejament és un altre: hi ha sessions enregistrades que es poden veure per canals com YouTube o Vimeo i com més va més jornades i conferències s'emeten en directe a través d'internet. Aquesta pràctica ha dinamitzat el web del museu i ha reactivat la presència del MUHBA a les xarxes socials, especialment a YouTube, Facebook i Instagram. I pel que fa a les exposicions temporals, es revalida el format de *tour* virtual i a partir d'ara totes sense excepció tindran les dues versions, presencial i virtual.

La transformació ha arribat també als itineraris urbans i les visites comentades, que de ser exclusivament presencials ara s'estan començant a produir en format vídeo per tal que es pugui gaudir del patrimoni de Barcelona de la mà d'historiadors i educadors especialitzats sense sortir de casa i des d'arreu. En format vídeo també s'han enregistrat recitals i concerts, i més que se'n faran. Malgrat ser un format que vol temps i recursos, té un potencial de difusió del coneixement enorme, especialment si les produccions se subtitulen en diversos idiomes.

En l'àmbit educatiu, la situació sanitària ha suposat l'empenta necessària per activar un canvi profund de les activitats que feia temps que es gestava. Ara l'accent es posa en el treball previ a la visita que es fa a l'escola, amb molts materials digitals elaborats específicament per a l'assumpció dels coneixements, seguit d'una visita al museu molt més específica i significativa, per reconèixer allò après i entrar en contacte directe amb el patrimoni, i un treball posterior de consolidació. Ara és possible, a més, que els educadors del museu puguin intervenir a l'aula en directe i plantejar interrogants, generar debats, orientar un treball concret o resoldre dubtes.

Hi ha veus que diuen que les propostes digitals van en detriment de les activitats presencials als museus, però en realitat és just al contrari: s'amplien públics com mai ens havíem imaginat, perquè ni la distància, ni el temps ni la diversitat lingüística són barreres que impedeixen participar en les activitats programades del MUHBA, sobretot si tenim present que les eines de traducció simultània cada vegada estan més afinades. Alhora aquest desplegament digital genera coneixement i curiositat, potencialment al món sencer, i incita a voler algun dia visitar en persona el MUHBA i reconèixer el patrimoni de Barcelona.

El canal de YouTube del MUHBA va intensificar la seva activitat a partir del març de 2020, amb un nombre creixent de continguts audiovisuals.

Mònica Blasco
MUHBA

COMENÇAR PER L'EXPOSICIÓ VIRTUAL, CANVIS DE MÈTODE

Ara més que mai, amb la Covid-19 el món digital ha esdevingut un factor fonamental per a les relacions, la comunicació i l'economia mundials. Com en altres sectors, la pandèmia ha precipitat el desenvolupament i posada al dia de molts museus i centres culturals, i ha provocat una «tecnificació» accelerada de molts usuaris. En un moment en què els museus treballaven en pro del dret a la cultura, estudiant i implementant l'accessibilitat de la informació i continguts de les seves propostes, eliminant barreres per a un sector de la població que fins ara no hi tenia accés, la Covid-19 ha fet necessari ampliar aquest esforç per dirigir-se al conjunt de la ciutadania davant la impossibilitat, entre altres, de visitar físicament els centres museístics.

En aquest context, el MUHBA ha apostat per les exposicions virtuals com a laboratori d'idees, i ha engegat la seva primera exposició nativa digitalment: *Barcelona & Futbol. El gran joc social del segle XX*. Aquest és un projecte expositiu poc usual. Si normalment es treballaria per poder presentar físicament la proposta, i a partir d'aquí es construiria la virtual, en aquest cas s'ha invertit l'ordre del procés i s'ha construït una proposta virtual del no-res.

Aquest plantejament ha permès explorar tots els reptes i oportunitats que ofereixen les exposicions virtuals. Els reptes inclouen l'obligació dels equips de disseny d'aprofundir en el coneixement de les noves tecnologies disponibles, a fi de triar l'eina més adequada entre una oferta creixent i en constant evolució. Així mateix, cal dissenyar formats adaptats a públics amb diferents graus d'afinitat tecnològica, i evitar la creació de barreres tecnològiques generades per usabilitats evasivament complexes o que demanen equipaments fora del comú. En el mateix sentit, cal equilibrar els continguts que s'ofereixen, mirant d'explotar al màxim les noves possibilitats i evitant que la desaparició de les limitacions físiques condueixi a un excés de con-

Prototip de l'exposició virtual *Barcelona & futbol. El gran joc social del segle XX* prevista a MUHBA Oliva Artés.

tinguts que aclapari o faci perdre el focus als visitants.

Les oportunitats que se'n deriven, d'altra banda, van associades a l'accessibilitat, el coneixement a múltiple escala i la participació, una tríada clau per al desenvolupament virtual.

Els recursos digitals permeten de bon principi un accés global, mundial, i multipliquen exponencialment el nombre de visitants potencials. El món està conformat i construït a partir de la diversitat i aquestes eines han de poder donar-hi resposta i han de ser inclusives.

Una exposició es basa en un discurs narratiu on es transmeten uns continguts que permeten adquirir uns coneixements bàsics sobre el tema en qüestió. Ara bé, quina és la diferència entre una exposició presencial i una de virtual? Han de ser necessàriament la mateixa? Què ofereixen l'una i l'altra? L'exposició presencial ofereix, en un espai i un temps limitats, una experiència real, sensorial, de contacte amb les persones, l'espai i les peces. Amb l'exposició virtual, en canvi, s'obre un ventall de possibilitats cognitives molt ampli. El fet de poder complementar els continguts pot ser molt enriquidor

i permet donar resposta als diferents nivells d'interès, coneixements i capacitats dels usuaris.

I finalment, la participació. Tant en l'exposició presencial com en la virtual, la participació ciutadana s'està erigint com uns dels elements imprescindibles i prioritaris que cal potenciar per part dels museus. Els museus han de ser participatius, són dels ciutadans i per als ciutadans. S'han d'establir unes dinàmiques de comunicació i participació estables.

En una època en què els usuaris estan acostumats a interactuar a les xarxes, l'exposició virtual ofereix un espai magnífic per interactuar amb el públic. És una altra finestra d'oportunitat per establir una connexió, un vincle amb el ciutadà, sovint molt allunyat del món dels museus, i amb el territori.

Daniel Alcubierre
Marta Iglesias
MUHBA

LA NOVA PRESENTACIÓ DEL PALAU MAJOR: BARCELONA, EL MAR I LA MONARQUIA

L'any 2019 el MUHBA va exhibir al Tinell del Palau Major l'exposició temporal *Barcelona capital mediterrània. La metamorfosi medieval, segles XIII-XV*. S'hi van presentar, amb un llenguatge entenedor, els resultats dels avenços en la recerca sobre la Barcelona baixmedieval que, amb l'empenta del MUHBA, havien dut a terme diversos investigadors del CSIC, d'universitats i d'altres institucions. Calia trencar fronteres entre alta recerca i difusió, mitjançant l'articulació d'un discurs històric fonamentat en les peces de la col·lecció del museu, complementades amb les que van arribar en préstec.

En uns anys de fortes dificultats com els actuals convenia, però, que els recursos invertits per instal·lar aquella gran exposició temporal deixessin com a herència una ampliació notable de la museografia permanent del MUHBA, que fins llavors no havia inclòs un relat complet i coherent sobre la Barcelona dels segles XIII, XIV i XV. Amb aquesta finalitat, es va meditar un disseny expositiu que combinava dos elements: un circuit perimetral format per les vitrines amb les peces del MUHBA, el qual suportava tot el discurs general, i un seguit de capelles que, dialogant amb cada sector del perímetre, anaven desglossant aspectes més concrets a través de les peces arribades en préstec.

El repte va ser important, però va pagar la pena: quan s'ha desmuntat la temporal, el Tinell ha quedat convertit, sense gaire esforç addicional, en una sala més de la museografia permanent del MUHBA. A banda i banda de l'antiga sala del tron, roman així l'explicació de com Barcelona va esdevenir el principal nucli econòmic i la capital administrativa d'una gran monarquia mediterrània, alhora que s'anava definint com a municipi dotat d'un elevat grau d'autonomia. Tot aquell procés havia tingut, però, el detonant inicial i el principal motor d'activitat en la incorporació de Barcelona als circuits del comerç marítim internacional. Per això, l'entrada a l'exposició pròpiament dita es veia precedida per una instal·lació provisional ubicada a l'avantcambra neogòtica. S'hi explicava, sota la volguda aparença d'un espai en obres, com Barcelona havia entrat de ple a les rutes marítimes internacionals sense disposar d'un veritable port, atès que la primera escullera (de vora 200 metres de longitud per 15 metres d'amplada) va ser aixecada per iniciativa municipal entre 1477 i 1487.

L'advertiment de sala en construcció es devia al fet que la peça més rellevant, el derelict d'un vaixell medieval trobat durant les excavacions dutes a terme davant del Baluard de Migjorn (2006-

2008), no es podia instal·lar fins que no n'hagués acabat el llarg i delicat procés de restauració. Aquest finalment ha conclòs, i el MUHBA, amb el finançament del Port de Barcelona, ha pogut aixecar la vitrina climatitzada que el mostrarà en òptimes condicions, junt amb els fragments de corda, les peces i les eines medievals recuperades per l'excavació. Pel fet de tractar-se d'una nau tinglada atlàntica enfonsada a mitjan segle XV, és un testimoni directe que posa en relleu una activitat comercial internacional iniciada molt abans de la construcció de l'escullera. Havia començat a les darreres dècades del segle XI, quan l'avenç de la conquesta cristiana impulsada per la monarquia havia provocat una arribada de diners en forma de pàries, el tribut pagat per les taifes musulmanes veïnes. El sobirà i les elits urbanes afins, acostumats a tenir molta liquiditat, van haver de cercar aleshores una font de lucre alternativa, que van trobar en l'activitat comercial marítima. La nova exposició del MUHBA destaca aquell vincle original entre palau i port que va transformar Barcelona en la gran capital euromediterrània que encara és. En el proper butlletí continuarem comentant el projecte.

Ramon J. Pujades i Bataller
MUHBA

© Enric Gràcia, 2020

El Tinell del Palau Major compta ara amb una exposició permanent que amplia el relat de la Barcelona dels segles XIII, XIV i XV.

ALIMENTAR BARCELONA. CIUTAT, PROVEÏMENT I SALUT

Una de les línies de recerca i difusió del MUHBA els darrers anys s'ha centrat en l'estudi de l'alimentació i la salut dels ciutadans. El projecte Alimentar Barcelona ha parat atenció particular a les institucions i les polítiques que han fet possible satisfer les necessitats bàsiques per a la vida de les persones al llarg de la història i, com a conseqüència, l'existència sostenible de la ciutat mateixa. Fins fa poc, era una temàtica poc tractada per la historiografia, potser perquè requereix un enfocament interdisciplinari que abasta des de la història econòmica i social fins a la medicina i l'osteoarqueologia, passant per la història política.

Per això mateix, i des de fa gairebé una dècada, el MUHBA ha provat de teixir la col·laboració imprescindible entre investigadors de diverses especialitats adscrits a diferents universitats i centres de recerca, incloent-hi la Fundació Alcía i el grup promotor de la Col·lecció 7 Portes de Receptaris Històrics de Cuina Catalana. El coneixement que aquestes sinergies han generat s'ha posat a l'abast de la ciutadania per mitjà de conferències, seminaris i publicacions sectorials, dedicades al proveïment alimentari i d'aigua potable, als mercats, a la història hospitalària de la ciutat, als primers pagesos de Barcelona, al cooperativisme i a la restitució patrimonial de la gastro-

nomia, entre altres; totes es poden trobar als apartats corresponents de la pàgina web del MUHBA.

És a partir de tot aquest bagatge que el MUHBA es troba ja en condicions de poder oferir enguany una exposició de síntesi que presenti a la ciutadania, de manera entenedora, les complexes interrelacions històriques entre proveïment alimentari, ciutadania, salut, poder polític i sostenibilitat urbana.

La iniciativa, prevista des de feia temps, ha pres una rellevància especial en haver-se convertit Barcelona en la Capital Mundial de l'Alimentació Sostenible 2021, és a dir, en seu de trobada de les més de 200 ciutats compromeses a millorar la salut de les persones i del conjunt del planeta que van subscriure el Pacte de Milà. També per la celebració, la tardor de 2021, del congrés mundial del CAMOC, la secció de museus de ciutat de la Unesco/ICOM.

L'exposició projectada mostrarà l'evolució històrica de les formes i les institucions de govern que han incidit en el proveïment de la ciutat i han intervingut en la cura de la salut de la ciutadania.

Veurem com ho han fet, en quines circumstàncies i amb quines exigències polítiques i socials. Hi reflexionarem, també, sobre els efectes de les polítiques alimentàries municipals en la pau social, la salut i la vida de les persones, a més de

sobre el creixement de la ciutat i la seva sostenibilitat. Constatem que els governs de Barcelona, com els de les ciutats de l'Europa occidental, van tenir un paper preeminent en el proveïment alimentari urbà mentre retindrien drets de monopoli sobre el comerç d'alguns productes bàsics, principalment els cereals que permetien fer el pa.

En veure's anul·lats aquells privilegis i drets municipals per la implantació progressiva del liberalisme econòmic, l'Ajuntament de Barcelona va haver de reinventar la seva estratègia. Així, va basar la seva intervenció en la construcció, gestió i regulació dels mercats municipals, tant els minoristes com el mercat a l'engròs del Born, que acabaria traspasant les seves funcions a Mercabarna al darrer terç del segle XX. La mostra oferirà, doncs, una visió de llarga durada històrica que permetrà la reflexió sobre els temps presents. S'instal·larà al Tinell del Palau Major de Barcelona i se'n preveu la inauguració per a les darreries de setembre. Abans de la inauguració física, però, ja serà consultable de manera virtual.

Ramon Pujades
MUHBA
Mercè Renom
Historiadora

Detall d'El Bornet, vista en primer terme del mercat de peix i algunes estructures de la ciutadella al fons. Anònim, cap a 1775. MHCB-10946.

UN MIRALL DE L'ALIMENTACIÓ A L'ARXIU ARQUEOLÒGIC

L'Arxiu Arqueològic al Centre de Col·leccions del MUHBA és l'espai del museu dedicat al tractament, conservació i estudi dels béns exhumats a les excavacions arqueològiques que es fan a Barcelona.

L'Arxiu en garanteix la conservació, gestió i estudi, organitzant els espais i usos per tal de poder fer, d'una banda, totes les tasques prèvies al dipòsit dels materials i, de l'altra, acreditar les condicions d'emmagatzematge, assegurar el vincle permanent entre la documentació arqueològica i el material, i facilitar un control àgil de la ubicació i localització dels béns. Un cop assegurada la conservació perenne del material arqueològic, se n'ha de facilitar la consulta, l'estudi i la difusió.

En aquest sentit, un bon exemple d'aquesta explotació científica dels materials custodiats al Centre és el de les restes humanes exhumades en les intervencions arqueològiques. A l'Arxiu Arqueològic es conserven totes les restes antropològiques –des del neolític fins a l'època contemporània– que han aparegut a la ciutat de Barcelona en el marc d'una intervenció arqueològica.

El seu estudi ens obre una finestra al passat que ens permet aconseguir una imatge de com vivien aquestes persones i quines malalties les afectaven.

Salut, dieta i qualitat de vida són factors al centre de tota societat, moderna o antiga. L'osteoarqueologia estudia restes humanes arqueològiques per entendre la demografia, la salut, la dieta i l'estil de vida de poblacions antigues, i inclou també la paleopatologia o estudi de malalties en restes humanes.

Les restes humanes s'estudien principalment mitjançant anàlisis macroscòpics

i d'isòtops estables. L'anàlisi macroscòpica permet, entre altres coses, la identificació de lesions òssies i dentals. Per exemple, l'arquejament dels ossos llargs de les cames suggereix manca de vitamina D durant la infància, o raquitisme. La vitamina D és produïda pel cos en presència de llum solar i es troba en petites quantitats en els peixos blaus, la carn vermella i els rovells d'ou. Per tant, la presència

Altres malalties ens aporten informació sobre l'ambient on aquestes persones vivien, els seus hàbits i les tradicions alimentàries. Aquest és el cas de la brucel·losi, una malaltia infecciosa que es transmet d'animal a persona i està associada al consum de productes làctics crus o sense pasteuritzar. Al jaciment de Can Cadena (Sant Martí de Provençals), en restes datades del segle XVII, s'han

identificat lesions circulars que afecten diverses peces dentàries en dos individus. Aquestes lesions suggereixen que aquests individus eren fumadors de pipa; per tant, la seva presència ens parla de la introducció de nous hàbits i de la colonització del continent americà i les seves conseqüències.

En canvi, l'anàlisi d'isòtops estables de carboni i nitrogen en ossos i dents ens aporta informació referent a la dieta, la salut i la mobilitat de poblacions antigues. Ens permet veure, per exemple, si menjaven carn o peix, i si el peix que menjaven era de riu o marí; també ens permet identificar quan es van introduir aliments com el blat de moro, o si hi havia diferències en la dieta segons l'edat, el sexe o l'estatus social de les persones que formaven part de la comunitat.

Així doncs, la combinació d'osteoarqueologia i paleopatologia amb l'arqueologia i els estudis

històrics ens permet millorar el nostre coneixement de les societats antigues, la seva relació amb l'entorn i la seva evolució a través del temps.

Laura Castells Navarro
University of Bradford
Emili Revilla Cubero
MUHBA

Primers metatarsians dret i esquerre (dit gros del peu). Les cavitacions ben demarcades, localitzades a la zona distal de l'aspecte medial del primer metatarsià (veure fletxes) i que no afecten a l'articulació amb la falange proximal són típiques de la gota.

de raquitisme pot suggerir una mancança nutricional o estar relacionada amb hàbits culturals com l'embolcallament dels infants. La gota és una altra malaltia que ens dona pistes sobre la dieta, ja que està associada a l'excés de consum d'alcohol i de carns vermelles i peixos blaus o marisc, i pot aparèixer en persones amb obesitat i diabetis tipus 2. En restes humanes, aquesta malaltia s'identifica gràcies a les cavitacions que els tofus creen principalment al primer metatars (el dit gros) del peu.

LA CIUTAT DELS POLÍGONS, ON BARCELONA PERDÉ I RECUPERÀ EL NOM

Una nova mirada sobre l'episodi dels polígons d'habitatges construïts a Barcelona en el tercer quart del segle passat, amb la perspectiva que dona el temps transcorregut i l'experiència de la seva evolució posterior, permet aventurar unes quantes hipòtesis en termes de procés històric. Els més de seixanta anys que han passat des del Pla d'urgència social de Barcelona (1958), que podem considerar el desencadenant de la construcció de polígons d'habitatges de certa grandària i rellevància urbana (després d'un període de postguerra de caràcter experimental), són temps suficient per avaluar-ne la contribució a la ciutat i a la societat barcelonina contemporània. Els polígons d'habitatges van inaugurar una nova manera de gestionar el creixement urbà, fins aleshores reduït a la simple i continuada densificació dels centres històrics, inclòs l'eixample, i les perifèries suburbanes, acumulant dèficits d'urbanització, serveis i equipaments. Com a alternativa a aquest procés congestiu, els polígons oferien millors condicions urbanes i d'habitabilitat, i també la possibilitat d'una bona articulació amb la ciutat precedent. Les dificultats del moment,

la baixa qualitat constructiva i el retard permanent en la urbanització i els equipaments, van originar reivindicacions i moviments socials importants, dirigits més a denunciar la mala gestió que a qüestionar la idoneïtat de l'instrument. L'Estat reconeix l'habitatge com un element que cal afrontar des de la iniciativa pública, és a dir, com a objecte de polítiques públiques, ja des de la Reial ordre de 9 de setembre de 1853, que dona pas a successives, encara que tímides, accions posteriors, com la Llei de cases barates de 1911. És una seqüència que acaba explotant a mitjan segle XX, quan els capitals acumulats es dirigiran a la construcció. El primer pas fet des de la iniciativa pública (ministèri, instituts, gerències, patronats) obre el sector a les empreses privades, que actuaran sobre la ciutat existent i la nova: els polígons d'habitatges. L'atenció pública a l'habitatge, malgrat la improvisació, les grans deficiències urbanístiques, els dèficits en infraestructures i les baixes qualitats de la construcció, suposa el reconeixement de l'habitatge com a dret social, després elevat a dret constitucional.

D'altra banda, és fonamental entendre el que va significar la incorporació massiva a la ciutat de capes socials provinents del món rural al llarg de bona part del segle passat, en onades successives (anys vint, postguerra, anys cinquanta i seixanta). Aquest procés, en la seva darrera fase, és paral·lel a l'accés generalitzat a l'habitatge en propietat, un fet que modifica essencialment l'estructura de la societat i que té conseqüències en tota l'evolució posterior. En efecte, els moviments socials urbans sorgits aleshores reivindiquen que es completi la urbanització i els serveis urbanístics, la construcció dels parcs i els equipaments, l'arribada del transport públic. És a dir, defensen el barri, urgeixen a realitzar-ne el potencial urbà, a millorar el context de l'habitatge que han adquirit; en una paraula, reivindiquen la ciutat.

Es per això que podem dir que els polígons d'habitatges, com a nova forma urbana amb un gran potencial de realització —en gran part assolit avui, després d'un llarg procés de denúncia i acció— han estat, a més d'un catalitzador de la dinàmica urbanística de les perifèries metropolitanes, en permanent diàleg amb els barris tradicionals, un important factor de capitalització social i articulació política, basada en l'organització geogràfica de la reivindicació de més ciutat, primer, i de tots els altres ordres de la societat, més endavant.

Amador Ferrer
Arquitecte

El MUHBA, amb el suport de l'Institut Municipal d'Habitatge i Rehabilitació de Barcelona, publica el llibre *La ciutat dels polígons. Un itinerari pel Besòs*, una obra ideada i feta a quatre mans entre Amador Ferrer (textos) i Andrea Manenti (dibuixos). L'obra forma part del projecte *Habitar Barcelona* i es vincula amb propostes d'exposició a MUHBA Oliva Artés i a la futura seu de MUHBA Bon Pastor.

Carrer d'Alfons el Magnànim, dibuix de l'arquitecte Andrea Manenti, coautor de l'obra ressenyada.

PLANEJAR PER REFER BARCELONA, 1969-1979: JOAN ANTONI SOLANS I HUGUET

En el marc de les recerques per nodrir el projecte Habitar Barcelona el MUHBA, com ja comentàvem ara fa un any, ha treballat a fons l'edició de *Barcelona 1969-1979. Els anys decisius del planejament de la metròpoli*, que són les memòries urbanes de Joan Antoni Solans i Huguet. Quan l'estiu de 2019 Joan Antoni ja donava l'original per fet, de cap manera podíem imaginar que l'hauríem d'editar sota el cop duríssim de la seva mort ni els problemes derivats de la pandèmia. Però cap dificultat ens ha distret de cuidar fins al més mínim detall una obra cabdal per entendre la Barcelona d'avui. En el darrer tram del treball d'edició hem comptat amb el suport de la família, en especial de Job Solans, que també ha fet una revisió completa del resultat final.

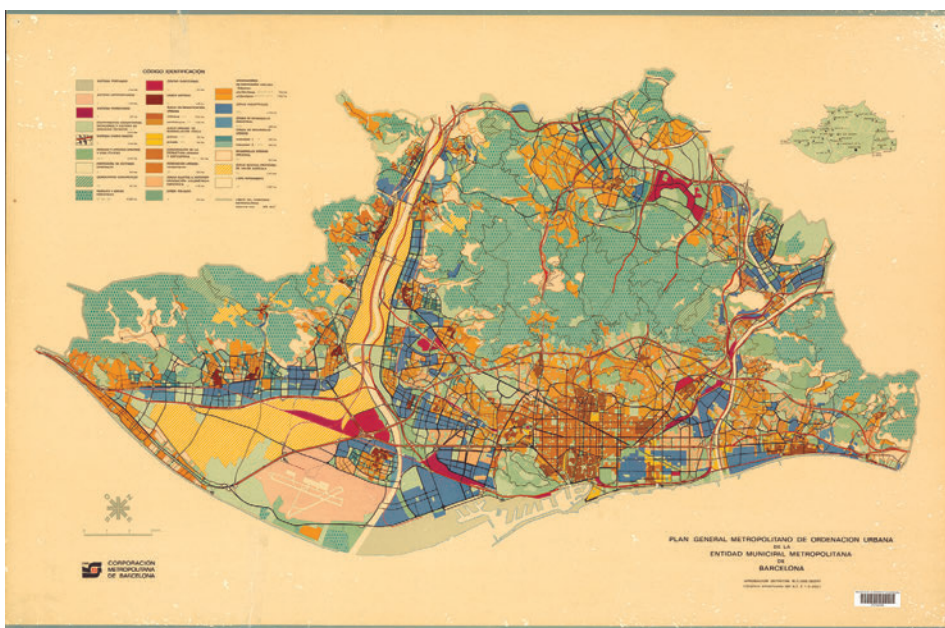
En els últims anys del franquisme i els primers de la Transició, l'Estat era feble, el govern català encara no existia i la ciutat metropolitana va tenir durant uns anys unes cotes de poder a les quals no s'havia acostat des que s'havia abolit el Consell de Cent. En una ciutat que creixia intensament, l'actuació de Solans en la revisió del Pla comarcal, fins que va ser aprovat com a Pla general metropo-

lità (PGM), i en la creació d'un estoc de sòl públic durant els anys que va ser delegat d'urbanisme de Barcelona, fou una resposta eficaç a la metròpoli que s'havia expandit en els anys de creixement *desarrollista* i immigració intensa. Entre 1974 i 1976 les lluites pel Pla van mobilitzar grans dosis d'energia social. En conseqüència, el PGM apuntava maneres com a potent regulador de l'actuació urbanística. A l'hora de valorar-lo, s'oblida l'aspecte més essencial: la seva naturalesa política de pacte de rendes urbanes. El Pla ha estat un veritable contracte social, com també ho fou, en altres termes, el Pla Cerdà. El PGM i l'adquisició de sòl van ser les bases per a un canvi de paradigma en el modelatge de Barcelona. Solans apostava fort per treure partit de les oportunitats, com havia après a fer a Lisboa. En el breu interstici temporal entre la crisi de l'Estat espanyol i l'afermament de la Generalitat com a nou poder a Catalunya, Barcelona negocia la seva capacitat d'autoregulació, enmig d'una forta pressió veïnal que obliga a actuar. Josep M. Socias Humbert, nomenat alcalde el desembre de 1976, va veure en Solans la persona capaç d'atendre les

76 associacions i moviments socials que articulaven l'espai urbà barceloní. «Els potents moviments que havien sorgit a la ciutat», diu Solans, «ho eren com a resultat del rebuig a les polítiques urbanes del període de l'alcalde Porcioles», amb «uns dèficits descomunals» d'equipaments, i per a això calia «el sòl que era necessari per construir les escoles, les guarderies, les zones esportives, els centres d'atenció sanitària i els nous parcs que l'extensió de la nova ciutat feia imprescindibles».

A partir d'aquí s'havien de pactar les prioritats en temps de pocs recursos: davant la impossibilitat de cobrir-les totes de cop, argumenta Solans, calia convenir amb la Federació d'Associacions de Veïns de Barcelona un Programa d'Actuació Municipal d'Urgència. «En moments de crisi política i econòmica com la que patíem», afegeix, «és evident que era més fàcil desenvolupar polítiques de sòl [...] ja que en temps de tribulacions ningú inicia res». I amb el pla i el sòl va ser possible la interlocució amb els agents socials urbans. Així fou com en el trienni 1977-1980 es van dur a terme al municipi de Barcelona 199 grans actuacions, que van donar credibilitat per molt temps a la iniciativa municipal. I els altres municipis metropolitans van mirar de seguir el mateix patró. D'aquesta manera, quan el 1987 la Generalitat va dissoldre la Corporació Metropolitana, la hipoteca de futur que la mesura comportava es va atenuar pel fet que molts plans derivats del Pla general ja eren aprovats i els municipis metropolitans ja tenien un camí traçat. Fou una oportunitat històrica ben aprofitada.

Joan Roca i Albert
MUHBA

El Pla general i metropolità, 1976. Plànol de síntesi.

[Extracte de la intervenció efectuada a l'acte en memòria de Solans el 3 de febrer de 2020, <https://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000292/00000084.pdf>.]

RELATS PER A UNA ALTERNATIVA TURÍSTICA

Les Nacions Unides van declarar, ara fa quatre dècades, el 27 de setembre Dia Mundial del Turisme. L'objectiu era conscienciar sobre el valor social, cultural, polític i econòmic del turisme i fer entendre com el sector pot contribuir a aconseguir els objectius de desenvolupament sostenible (ODS) promoguts mundialment per als anys vinents.

A través del curs *Relats Urbans* que el MUHBA imparteix des del 2013, el museu contribueix amb la formació a fer prendre consciència d'aquests objectius i a treballar vers la sostenibilitat, la qualitat i la innovació.

En aquest curs, que forma persones interessades a explicar la ciutat, s'inscriuen sobretot professionals d'empreses

dedicades al turisme i autònoms que treballen com a guies turístics. La situació provocada per la pandèmia ha deixat sense feina a la majoria i els obliga a reinventar-se. S'acosten al museu per aprofundir en la història de la ciutat i es troben amb la proposta d'escollir un tema que els permeti enfil·lar una narració amb elements patrimonials visibles des de la via pública i explicar-lo tot resseguint carrers.

No hauríem de tornar a veure pancartes en contra del turisme massiu com les de la manifestació del Dia Mundial del Turisme del 2019. Les empreses i els operadors turístics haurien d'apostar per una gestió responsable i respectuosa amb el medi ambient, la cultura, les condicions laborals, l'equitat de gènere,

la no discriminació i el retorn social i econòmic.

Barcelona va ser la primera ciutat acreditada amb la certificació Biosphere de Turisme Sostenible i des del MUHBA s'hi contribueix programant les millors propostes que presenta l'alumnat del curs: les que creen i descobreixen patrimoni i que els autors poden oferir en diverses llengües. El panorama post-Covid per força ha de portar a un canvi en el panorama turístic; les noves propostes han de generar un impacte positiu en la ciutat, alhora que són respectuoses amb la població local, el medi i l'ús eficient dels recursos.

Teresa Macià
MUHBA

Un patrimoni gastronòmic amb establiments de llarga història

Em dic Hannah, sóc historiadora i treballo en turisme i projectes culturals. Aquest últim any m'he format amb el curs *Relats Urbans* del MUHBA perquè, alhora que treballava fent rutes gastronòmiques, volia aprendre a connectar la història en una ruta d'una manera interessant, real i propera.

Quan visito un lloc o una ciutat tan turística com Barcelona, sempre busco les parts més autèntiques, les que m'apropen a la cultura, i les experiències que em fan sentir una més de la ciutat. Crec que s'ha de fer de manera sostenible, visitant, respectant i aprenent, sense massificació o explotació.

Tal com he après al curs, Barcelona té una història molt diversa i les persones som les que creem aquest relat. No només la gent que viu a la ciutat en crea la identitat, sinó també la gent que la visita o hi treballa, la que hi interactua i aporta una peça més del relat.

Un gran lloc per veure la història de Barcelona són els bars i els restaurants. Aquests no són un monument, una pintura o una imatge, sinó espais en constant moviment. En el meu itinerari he intentat descobrir secrets i desmuntar mites sobre els bars, restaurants, granges i cafès més emblemàtics de Barcelona.

Durant la ruta, que dura unes tres hores, descobrim la història i el patrimoni cultural i gastronòmic de la ciutat a través de dotze establiments històrics. El fil conductor connecta el menjar i el beure que se servia a cada lloc i la confecció d'aquell plat amb la història de la ciutat. Descobrim els moments singulars que han passat en aquell establiment on molta gent diferent s'ha trobat i ha xerrat de la vida amb una bona beguda a les mans. També tenim en compte la decoració i l'evolució de l'arquitectura, que no només es connecta amb l'època de la creació dels locals sinó que també ens mostra relats personals de la gent que hi ha passat.

Però hi ha coses que no canvien. Salut i bon profit!

Hannah Bächtold

Historiadora i alumna del curs *Relats Urbans* del MUHBA

© MUHBA, Teresa Macià, 2020

Un dels enclaus d'aquest itinerari per establiments històrics de la ciutat és la cocteleria Boadas, la més antiga de Barcelona.

LA GUITARRA I LA HISTÒRIA CULTURAL DE BARCELONA

La guitarra ha estat sempre un instrument molt vinculat a la ciutat de Barcelona. El tractat més antic que existeix sobre la guitarra clàssica va ser publicat a Barcelona l'any 1596 per Joan Carles i Amat. Des d'aleshores la ciutat ha estat una de les grans capitals mundials d'aquest instrument, coneguda i apreciada per la fama dels seus constructors, guitarrers i corders, i també per compositors i intèrprets de prestigi, una tradició que es manté fins avui i que segueix enriquint la ciutat i nodrint-ne la diversitat cultural.

La versatilitat i la popularitat d'aquest instrument li han permès incorporar tota mena de tècniques i sonoritats, amaran-se d'influències musicals de regions i cultures molt diverses, i convertir-se en el vehicle d'estils i tradicions com els que van sonar en els quatre concerts del cicle de guitarra programat al MUHBA Park Güell pel juliol de 2020, en el marc de la línia de recerca sobre patrimonis musicals barcelonins del museu. S'hi van combinar la guitarra com a fil conductor i un escenari

de luxe, estretament identificat amb la ciutat, i a l'aire lliure, fet que va permetre complir totes les mesures sanitàries derivades de la pandèmia. Així, vam poder gaudir d'obres d'autors clàssics inspirades o compostes a la ciutat, interpretades per un dels guitarristes barcelonins més internacionals del moment, Àlex Garrobé. El trio format per Marco Mezquida, Chicuelo i Paco de Mode, guardonats amb el Premi Ciutat de Barcelona de Música, ens van oferir un brillant mosaic sonor de connexions mediterrànies que va del flamenc a la rumba i al jazz, estils ben arrelats en la tradició musical de la ciutat i que en mostren la diversitat cultural. Dos joves guitarristes cubans residents a Barcelona, Alf Arango i Josué Fonseca, formen el Pyrophorus Guitar Duo i són un excitant exemple del mestissatge de tradicions musicals a través de la guitarra, amb un repertori d'anada i tornada que va des del *bolero*, el *son* o les *guajiras* fins a relectures de cançons populars catalanes i noves creacions

nascudes a Barcelona. El cicle es va acabar a ritme de swing i jazz *manouche* amb el Quintet que lidera el guitarrista Albert Bello, que va evocar els *hot jazz clubs* que van proliferar a Barcelona durant la República i que van fer ballar els nostres besavis. Tot plegat, un mosaic fascinant de músiques que són elements fonamentals per entendre millor la història d'aquesta ciutat.

Xavier Chavarria
Musicòleg i crític musical

© Enric Gracia, 2020

CINEMA I REPRESENTACIÓ URBANA

Ningú nega el fet que una obra literària com *Els Miserables* de Victor Hugo pot servir per entendre les condicions socials, polítiques i urbanes de París al segle XIX. El que acceptem naturalment per a la literatura i la pintura, sembla més dubtós pel cinema, segurament perquè sobre ell encara perdura la sospita que és un entreteniment més que un art per si mateix. El cinema, com qualsevol expressió cultural, és un producte de la seva època i pot esdevenir un objecte d'estudi per analitzar-ho com a obra dins del seu propi camp i també com a fill del seu moment. Però no totes les obres *parlen* del seu temps amb la mateixa facilitat o sinceritat.

Segons la base de dades de la Barcelona Film Comission, des de 1897 fins avui en dia s'han filmat a Barcelona més de 1000 pel·lícules. Si el MUHBA dins

de la seva línia habitual de recerca sobre les representacions urbanes vol continuar organitzant cicles de cinema, només amb aquesta excusa, tindrien programació assegurada per 50 anys. Però, afortunadament, el criteri va més enllà de la localització geogràfica de la narració. La selecció de pel·lícules tampoc pretén simplement mostrar cinema històric de Barcelona, doncs ens trobaríem només amb una sèrie de pel·lícules que dirigeixen el seu esforç en "la recreació" històrica, preocupades en l'il·lusionisme de la fidelitat mitjançant la qualitat de la roba dels protagonistes o en els cotxes d'època. Per exemple: per discutir sobre la guerra civil a Barcelona és molt més eloqüent projectar les produccions de Laya Films que no pas *Libertarias* de Vicente Aranda, i no perquè sigui una pel·lícula dolenta o històrica-

ment incorrecta, sinó perquè la producció de cinema durant la Guerra Civil ja es val per si mateixa per mostrar-nos la guerra, la ciutat i la vida del dia a dia. L'estiu de 2020, en format obligadament digital, el cicle Nits de Cinema del MUHBA Park Güell, sota el paraigües del *thriller* i el títol de "Barcelona Criminal", va endinsar-se en les qüestions de la dictadura franquista, la censura, la representació de la idea d'ordre i de bé, la necessitat d'expressió artística enfront el control i repressió social, la societat de consum i les transformacions de Barcelona.

Celia Marin Vega
Arquitecta i historiadora

ESCOLA I MUSEU EN TÀNDEM, UN ALTRE MODEL DE RELACIÓ

La pandèmia ha accelerat el canvi de paradigma que feia temps que es gestava des de l'àrea d'educació del MUHBA. Les activitats tradicionals que entenien l'estudiant com a client han estat superades i es treballa amb les institucions educatives de cara a la creació de noves propostes. Aquests canvis comportaran tractar a l'escola els coneixements, amb l'ajut de recursos proporcionats pel museu, i portar a terme posteriorment la visita als espais patrimonials. A l'escola, conèixer i al museu, reconèixer i consolidar els coneixements adquirits a través d'un diàleg amb els educadors del MUHBA. L'objectiu és que els infants i joves es familiaritzin amb els conceptes, el vocabulari i la periodització i que investiguin, qüestionin i busquin respostes. Aquest treball previ els habilitarà per participar en els diàlegs i els entrenarà

a argumentar i a defensar els seus drets com a ciutadans.

El fet d'adonar-se que els barcelonins han solucionat els problemes que s'han anat trobant, de maneres diferents en funció dels recursos i les possibilitats amb què comptaven a cada moment, desperta la curiositat i anima a formular preguntes. Participant de la recerca i de la descoberta, l'alumnat és el subjecte del propi aprenentatge, i s'entrena a pensar, a negociar i a arribar a solucions consensuades amb els companys, els mestres o professors i els educadors del museu.

La pandèmia de Covid-19 ha obligat els museus a accelerar la creació de materials audiovisuals i a digitalitzar les col·leccions. Aquests recursos estaran a l'abast de les escoles i, acompanyats de propostes de treball, facilitaran als centres educatius la introducció a la

classe de diversos conceptes i temes ben actuals, que també preocupaven els ciutadans d'èpoques més remotes: l'habitatge, la salut, les epidèmies, la guerra, l'exili, l'abastament d'aigua, l'alimentació, el treball, la industrialització, el creixement de la ciutat i d'altres.

El programa educatiu integrat del MUHBA, que inclou projectes tan consolidats com el *Patrimonia'm*, el *Viatge per Barcelona*, el casal d'estiu i el *Ciceró Barcelona*, també es veurà afectat per aquest canvi de paradigma i per la revolució digital impulsada el 2020. Es treballa per adaptar i crear nous guions que donaran lloc a càpsules digitals que acostaran a l'escola el patrimoni romà, medieval, modern i contemporani de la ciutat.

La mateixa pandèmia que ha obligat les escoles a dividir classes i a buscar sales en equipaments municipals propers ha acostat l'escola Els Xiprers al MUHBA Vil·la Joana i l'escola Sant Felip Neri al MUHBA Plaça del Rei. Aquestes dues escoles residents al museu combinen l'aprenentatge per competències que marquen des del Departament d'Educació amb activitats a les sales del museu que els acull.

També aquest curs 2020-21, el museu participa en el projecte «Carrer» de l'escola Octavio Paz, una escola de primària que treballa per projectes i que converteix les sales del museu en aules on els infants dibuixen, comparen, descobreixen i calculen.

El confinament ens ha demostrat que podem aprendre junts estant separats perquè les noves tecnologies ens connecten i ens permeten participar en diferents projectes alhora. Buscar, trobar, analitzar, comparar, escoltar i proposar són verbs que conviden a reflexionar sobre el passat, a interrogar els testimonis i a construir narratives i bastir noves propostes de manera col·laborativa.

Com traslladar a un nou format mig digital, mig presencial, l'èxit entre els més joves de l'exposició Barcelona flashback?

Teresa Macià
MUHBA

INCLUSIÓ I ACCESSIBILITAT. NOUS REPTES D'ACCIÓ COMUNICATIVA

El setembre de 2021 hi ha convocat al Museu de Lisboa, que forma part de la xarxa CITYHIST impulsada pel MUHBA, la *Fourteenth International Conference on the Inclusive Museum. What Museums Post Pandemic?* (<https://onmuseums.com/2021-conference>).

Al programa es pot veure com la idea d'inclusivitat, que és la finalitat de fer els museus accessibles, és, en primer lloc, la idea d'explicar el món amb rigor però de manera que el màxim de ciutadans ho puguin fer seu.

Això, segons els tres blocs temàtics d'aquesta trobada (que serà semipresencial, amb un nucli a Lisboa i seguidors via teleconferència), condueix a parlar de nous punts de vista sobre els visitants, les col·leccions i els relats que un museu ofereix del seu tema. El plantejament no és gaire lluny de la definició del MUHBA com a centre patrimonial que aspira a explicar la ciutat al màxim de visitants, tant si habiten a Barcelona com si venen de lluny.

Ara bé, un cop plantejada aquesta qüestió, l'accessibilitat suposa una major inclusió amb actuacions que poden fer que tothom se senti còmode a les sales del museu, en els seus actes o davant del web. I no és una tasca fàcil, s'ha de fer de manera progressiva.

Cal un esforç en l'accessibilitat comunicativa, amb un increment d'instal·lació de bucles magnètics, formació especialitzada de personal d'atenció al públic, instal·lació de sistemes tàctils com ara maquetes en Braille, noves audioguies, codis QR per accedir a exposicions i continguts, visites guiades per a col·lectius amb discapacitat, o camins sensorials en alguns espais perquè el visitant amb ceguesa pugui seguir la visita sense complicacions, per citar algunes iniciatives.

La pandèmia ha permès al MUHBA expandir-se cap al museu digital i ha empès a la creació de molts continguts com ara diàlegs, seminaris, publicacions en format obert i audiovisuals, o a l'ús de QR en programacions i horaris de centres, entre altres

accions. Tecnologia que, en tot cas, apropa els ciutadans al Museu, incloent-hi el col·lectiu de diversitat funcional. L'increment de material audiovisual ha fet un salt important en aquests últims mesos, fet que ha portat a plantejar la necessitat d'augmentar, en la mesura del possible, els continguts subtitulats.

A hores d'ara, el MUHBA treballa en una nova pàgina web que complirà els estàndards d'accessibilitat, per apropar-se a una major diversitat de públics. En aquest any de pandèmia s'ha treballat en formats audiovisuals per al programa escolar, en itineraris virtuals i projectes 3D que presenten un món virtual i que són pal·ladi de parlar del museu del futur. Cal dir, però, que el

MUHBA no parteix de zero en el camp de l'accessibilitat, sinó que és, des de fa temps, un eix prioritari que treballa des de diferents angles.

Accessibilitat sensorial visual. Una de les propostes per a persones amb discapacitat visual serà incorporar «recorreguts sensorials» i codis QR a diferents recorreguts del museu. Ja hi ha, per exemple al MUHBA Plaça del Rei, algunes possibilitats de familiaritzar-se amb una maqueta tàtil. S'hi poden incorporar textures i objectes del Centre de Col·leccions per apropar-se amb el tacte a la història de Barcelona.

Accessibilitat sensorial auditiva. El museu disposa d'aparells d'FM per a les visites comentades i itineraris que poden utilitzar les persones amb un audiófon propi. Per a qualsevol itinerari i visita guiada es pot sol·licitar el servei d'interpretació de llengua de signes. Caldria treballar en la incorporació de bucles magnètics en alguns espais del MUHBA i augmentar el nom-

Accessibilitat comunicativa: ús de QR informatiu a l'entrada d'Oliva Artes.

bre de subtitulacions als continguts audiovisuals.

Accessibilitat física. L'entrada als espais del museu des del carrer és accessible, una tasca sovint complexa en espais patrimonials. També s'ha buscat les millors opcions (ascensors o rampes per salvar desnivells, per exemple) perquè les exposicions i activitats programades pel museu compleixin els requisits d'accessibilitat necessaris.

La feina a fer és encara molta i el procés és llarg, però es va avançant. Totes aquestes consideracions, entre d'altres, s'estan tenint molt en compte en els plans per reformar la seu del Museu a la Casa Padellàs i l'Edifici Llibreteria. Aquesta serà la prova del nou en el repte de perfilar un museu més inclusiu.

Mercè Martínez
MUHBA

MUHBA DIARI DE BORD: TRANSFORMANT EL MUSEU DES DE CASA

Tancats o mig tancats per la pandèmia de Covid-19 des del mes de març de 2020, la qüestió ha estat com fer del problema una oportunitat. Hem tingut la sort que la reinvençió del museu de la ciutat com a museu de la ciutadania ja estava en marxa, en l'horitzó del vuitantè aniversari el 2023, i que ja tenia impuls el trànsit cap al MUHBA multimèdia i digital. Si ara sabíem treure partit de l'estil de treball segons capacitats i objectius que ja teníem, podia ser un temps profitós si la tecnologia ens hi ajudava.

Quan ens vam veure a casa, no hi havia accés a les carpetes de treball fora de la xarxa informàtica municipal ni eren costum les telereunions. Calia, a més, confiar en la bona voluntat de tothom per utilitzar els seus propis mitjans. Però teníem el *mail*, i la primera decisió fou editar una *newsletter* diària d'avisos i notícies, incloent-hi reflexions generals, apunts de reunions i documents molt diversos, salpebrats amb interrogants del moment i alguna xafarderia urbana. Continua sortint, té per nom *Lo gaiter de la plaça del Rei* i ha resultat ser un instrument de contacte prou eficaç com a diari de bord.

© MUHBA, 2020

Les telereunions s'han revelat com un format molt diferent de les reunions presencials, amb possibilitats que ja no es perdran.

Aviat van començar les «reunions zoom», amb pausa cada quaranta minuts si qui convocava no n'era subscriptor. Així s'han pogut dur a terme incomputables reunions excel·lents, d'una durada i intensitat que en format presencial haurien resultat inimaginables. Enmig de la pandèmia, la metamorfosi del museu ha rebut un bon impuls amb sis grans mercats d'idees reunits periòdicament: «Estructura general MUHBA», «Coneixement i patrimoni», «Museu i ciutadania», «Web i enllaços», «Arxius digitals i materials» i «Administració i recursos».

Mentrestant, el museu es mantenia públicament actiu. La pandèmia arraconà vells prejudicis davant de l'imperatiu social de posar digitalment a l'abast tots els sabers i patrimonis que fos possible. Les dues dinàmiques, la interna i l'externa, van confluïr des del primer moment, i aquesta

ha estat, potser, una de les claus de l'èxit, com expliquen els altres articles d'aquesta secció.

En primer lloc, cal esmentar el frenesí per fer créixer el web com a *hub* de coneixement. El museu digital agafava empena. Tanta, que el salt quantitatiu requeria una reflexió a fons per situar-lo en un altre replà, qualitatiu, com a node de sabers urbans en clau històrica i patrimonial. Així va néixer el projecte del museu com a àgora amb set portes. Un altre element va ser la construcció accelerada del museu virtual, amb les sales visitables. Els requeriments tècnics no permeten mostrar encara tots els resultats, però el salt endavant ha estat gran, del Palau Major al Park Güell, a la futura exposició temporal sobre el futbol i a l'estable sobre l'habitatge, virtuals abans que presencials.

Alhora, la sistematització digital ha fet més necessària la refosa de tots els espais patrimonials del museu en un sol conjunt d'àmbits definits amb número i títol, fent visible la natura del MUHBA com a museu urbà, amb les sales per la ciutat. L'impuls digital ha propiciat així la metamorfosi del museu presencial, en cap cas es busca un MUHBA platònic. De tan evident com ara sembla, oblidàvem la més grossa. Es va aconseguir molt aviat emetre una bona part de la programació via *streaming*, i a hores d'ara el canal de YouTube del museu és molt apreciat. De la difusió de debats i seminaris a l'impuls de nous formats de visita i educatius per via digital, ha estat només un pas.

Amb tots aquests treballs, s'han pogut mantenir, reorientats, els encàrrecs professionals externs, assajant un cercle virtuós de conversió del capital cultural en capital social, per crear nou capital cultural. Calia evitar com fos els acomiadaments i les regulacions d'ocupació entre els treballadors externs, i fins ara ens n'hem sortit. Si tot això ha estat viable, és pel principal valor del MUHBA: el seu personal. Al final de l'any ens vam atrevir a mostrar i debatre en públic els avenços efectuats. L'ocasió per fer-ho va ser el setè seminari Reinventar el museu de la ciutat, que tenia per tema «Cap al museu digital i virtual» i que, no podia ser més simbòlic, havia saltat del 17 de març al 17 de desembre, amb nou mesos més de feina feta pel mig.

Ha estat un any dur, molts podríem explicar dolors personals profunds, però el museu ha estat un espai de trobada –virtual– que ens ha fet forts i ens ha ajudat. Mai haguéssim pogut dedicar-nos a repensar tot allò que fem de no haver-nos trobat tantes hores imaginant futurs per al museu... des de casa.

Joan Roca i Albert
MUHBA

LES SET PORTES DEL MUHBA, DE WEB A NODE DE CONEIXEMENT

Aquest és un projecte centrat en el desenvolupament del MUHBA digital que persegueix fer créixer i reforçar el museu no presencial. Va començar com una iniciativa de revisió i actualització de la pàgina web, però de seguida el procés de treball ha dut a repensar globalment tot el web i a hores d'ara s'està treballant no només per construir la versió digital millorada del MUHBA sinó que en realitat s'està configurant un portal sobre la història i el patrimoni de Barcelona.

Un dels vessants més importants del MUHBA és la recerca sobre els temes que li són propis amb relació a les col·leccions que custodia, i sobre la història urbana i el patrimoni de la ciutat. El museu genera i impulsa projectes de recerca alhora que acull i facilita la difusió dels treballs de diversos investigadors, que troben en el museu la via per fer-los públics i propiciar debats significatius. Al cap dels anys la quantitat de continguts que maneja el MUHBA i que té l'obligació de donar a conèixer i fer accessibles és força impressionant.

Ja feia molt temps que es tenia el convenciment que no només calia modernitzar la pàgina web del museu des del punt de vista gràfic i funcional, sinó que convenia també repensar com oferir els continguts als visitants digitals i facilitar-ne la consulta. Durant els darrers anys el museu ha promogut una tasca de difusió decidida per pujar al web tot allò que ha anat fent presencialment i físicament (conferències, diàlegs, jornades, exposicions temporals, publicacions) i alhora ha produït alguns formats específicament digitals com la Carta Històrica de Barcelona, diversos audiovisuals, *tours* virtuals d'exposicions temporals o escanejos 3D d'espais patrimonials.

Tot aquest procés s'ha vist reforçat pel sobtat context particular que ha generat la pandèmia de Covid-19, ja que el museu presencial ha desaparegut totalment durant tres mesos i des de fa un any no es poden fer activitats presencials, de manera que s'ha hagut de reinventar ràpidament en clau digital per poder oferir les activitats en *streaming* i accelerar la producció de nous continguts i formats específics de consulta directa per internet, com ara les guies patrimonials digitals, els itineraris urbans audiovisuals o les càpsules sobre processos de restauració. Tot l'equip del museu està bolcat en la reconversió a museu digital i virtual.

El principal repte rau a concebre la pàgina web per adaptar-la als nous temps i possibilitats, trobar la manera de fer

Un dels gràfics del procés de transformació del web del Museu en un portal d'història i patrimoni.

brillar la gran quantitat d'informació que s'hi emmagatzema i convertir-la no només en un aparador del MUHBA sinó en un espai fructífer de coneixement. Ha de ser un gran contenidor que aglutini, ordeni i relacioni de diferents maneres peces, espais patrimonials, plànols, fonts primàries i secundàries, aplicatius i audiovisuals, exposicions, publicacions, itineraris i visites, jornades i diàlegs, entre altres, alhora que proporciona l'eina per consultar tot això de la millor manera possible.

Aquesta és la idea motriu que hi ha darrere de l'esquema de les set portes del MUHBA que es pot veure en la imatge. Al centre del portal hi ha l'àgora, equiparable al vestíbul del museu que, a banda de presentar les informacions pràctiques de visita, funciona com a nucli distribuïdor cap a les set portes d'entrada al museu (Patrimonis, Geografies i cartografies, Les edats de Barcelona, Formats, Recerca i formació, Els sabers del MUHBA i Museu escola), set maneres diferents d'accedir als coneixements sobre la història i el patrimoni de Barcelona que ofereix el MUHBA. Les set portes no s'obren a parcel·les estanques. Ben al contrari, són set lògiques diferents d'accés a un univers de coneixements, un entramat ple de connexions i relacions entre les parts, amb una coherència cronològica i amb una terminologia compartida.

Mònica Blasco
Edgar Straehle
MUHBA

BARCELONA I LA SEVA HISTÒRIA EN LES 55 SALES URBANES DEL MUSEU

El MUHBA s'ha anat configurant, en el transcurs dels seus gairebé vuitanta anys de vida, com un museu xarxa, policèntric, «amb les sales distribuïdes per la ciutat». Aquesta configuració permet creuar mirades entre objectes i espais patrimonials i teixir interrelacions en una visió multiescalar de la ciutat, amb un relat coral que els cohesiona i una síntesi que els vertebrava a la seu fundacional.

El darrer repte d'aquest museu xarxa és desplegar totes les sales dels espais en una relació ordenada numèricament que estructurí físicament i conceptualment el museu per explicar la trajectòria històrica de la ciutat. Aquesta articulació farà també de base per al museu virtual.

La proposta de distribució per sales permet una lectura a dos nivells.

D'una banda, la numeració correlativa mostra un ordre general del conjunt del museu, amb la inclusió de tots els espais, els quals actuen com a baules d'una cadena on tots són necessaris per entendre el conjunt. De l'altra, els colors assignats defineixen un ordre propi per a cada espai, que el dota de singularitat i entitat pròpia, compatibles amb la visió general.

La definició d'aquesta estructura es guia per un triple criteri: el territorial, que intenta fer factible la visita de les sales en l'ordre proposat; el cronològic, que mira d'oferir una numeració seqüencial capaç d'explicar la trajectòria històrica de la ciutat; i el temàtic, que es basa en categories conceptuals significatives.

El resultat, provisional, és l'articulació del MUHBA en 55 sales que plantegen un recorregut seqüencial per la història de Barcelona, des d'abans de la fundació de Bàrcino fins al segle XXI.

La sala d'inici, situada a la Casa Padellàs (futura Casa de la Història), es planteja com a presentació i síntesi de la història de la ciutat. A partir d'aquí, el recorregut comença al subsòl de la Plaça del Rei amb sis sales dedicades a la prehistòria, la ciutat ibera, la Bàrcino romana i la ciutat visigoda. En l'itinerari romà s'indicarà la possibilitat de visitar les sales d'espais propers (Temple d'August, Porta de Mar, Via Sepulcral i Domus Sant

Honorat i Avinyó) per completar la visió històrica de Bàrcino.

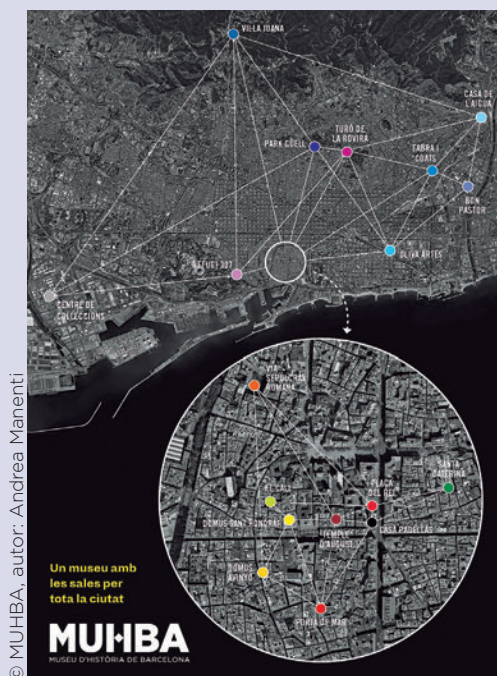
Les sales del Palau Major ofereixen un recorregut per la Barcelona medieval, des que era terra de frontera entre musulmans i carolingis fins a l'època en què fou ciutat reial i capital mediterrània. En aquest punt, la visita es pot completar amb les sales d'El Call, dedicades a la història del barri jueu, i amb l'espai de Santa Caterina, encairat a la crisi del monacat i la transformació de la ciutat. Es preveu la creació de tres sales sobre la Barcelona moderna a l'espai de Plaça del Rei, on explicar la ciutat catòlica, la Barcelona gremial i el paper de la ciutat com a capital provincial a l'imperi hispànic.

El recorregut per la Barcelona contemporània comença amb les sales introductòries de l'espai d'Oliva Artés, al Poblenou, que actua com a espai laboratori i ciutadà, i segueix a les sales dels espais patrimonials de la riba del Besòs, on es veu la metròpoli contemporània des de la perifèria: al Bon Pastor, amb les futures sales sobre l'habitatge durant el segle XX; a la Fabra i Coats, sobre el món del treball, i a la Casa de l'Aigua, sobre el proveïment i els usos de l'aigua.

La visita a la ciutat contemporània continua a Vil·la Joana, amb les sales dedicades fonamentalment als relats literaris de Barcelona, i al Park Güell, on s'explica la ciutat com a metròpoli moderna.

Finalment, els grans conflictes del segle XX es presenten al Refugi 307 i al Turó de la Rovira, per parlar de la Guerra Civil, la postguerra i la ciutat informal, i també fer una darrera mirada a vol d'ocell de la ciutat metropolitana. El recorregut acaba a les sales del Centre de Col·leccions, a la Zona Franca, un espai actiu de recerca i innovació que contribueix a l'explicació cohesionada i transversal de la història de Barcelona i del seu patrimoni per mitjà de les col·leccions d'objectes i els relats que se'n deriven.

Elena Pérez
Xavier Tarraubella
MUHBA

© MUHBA, autor: Andrea Manenti

Un museu amb
les sales per
tota la ciutat
MUHBA
MUSEU D'HISTÒRIA DE BARCELONA

Les sales del MUHBA, distribuïdes per tota la ciutat en espais que presenten la trajectòria històrica de Barcelona.

EL MUHBA VIRTUAL, NOU VINCLE AMB LA CIUTADANIA PRÒXIMA I LLUNYANA

Les restriccions de mobilitat establertes des d'inicis de 2020 han accelerat la tendència a la digitalització de continguts i virtualització dels museus. Els productes digitals han passat de ser continguts secundaris amb relació a les experiències físiques a esdevenir elements imprescindibles per mantenir actiu el vincle entre els museus i la ciutadania.

Aquesta situació avala la iniciativa del MUHBA, endegada fa temps, de crear una versió virtual de si mateix, digitalitzant espais, col·leccions i continguts. Disposar d'un museu virtual pot oferir un seguit d'oportunitats que cal tenir ben presents al llarg del seu procés de construcció per aprofitar-les al màxim.

Replicar digitalment els espais del museu garanteix que els ciutadans, independentment de la ubicació i les circumstàncies de mobilitat, puguin accedir a l'equipament mitjançant la visita telemàtica. El museu virtual ha de permetre fer accessible tot el museu a tothom, amb una experiència el més semblant possible a la visita física, i d'aquesta manera esdevenir una eina imprescindible en la democratització del coneixement.

Aquest nou format facilita connectar el contingut expositiu amb la resta de recursos digitals del museu, com la col·lecció en línia, les publicacions o l'arxiu de conferències. La presentació d'aquests elements d'una manera pautada, tot seguint l'estructuració dels espais físics representats, ofereix una alternativa a l'accés lliure que es pot fer des d'un web, com serà el cas en la nova pàgina web del MUHBA; així, podrà ajustar-se a les diferents necessitats del públic que visita el museu.

Pel fet de ser un entorn il·limitat, l'espai virtual és el marc idoni per ampliar i aprofundir el relat del museu, transformant les exposicions temporals en sales permanents que es puguin integrar en la nova ordenació de les sales físiques que prepara el MUHBA.

En la creació del museu virtual, l'ús intensiu de nous sistemes de documentació i anàlisi basats en recursos de la imatge facilita oferir als visitants eines de lectura innovadores i perspectives inèdites dels elements patrimonials. Això permet l'observació detallada de peces i espais, enriquida amb diferents capes d'informació associada. Aquestes eines de virtualització ofereixen a l'equip del museu la possibilitat d'experimentar amb la construcció i comunicació del relat. El MUHBA ja les està utilitzant

per preformar exposicions físiques, recuperar exposicions passades i portar a casa dels visitants, gràcies a la cartografia digital, formes d'explorar la ciutat amb la mirada del museu que fins ara eren exclusives del format físic.

A banda d'aquestes oportunitats, cal tenir present que oferir una visita en línia pot canviar la relació entre el museu i el visitant. El museu passa de ser un equipament que es visita puntualment a un recurs que es té permanentment a casa. Aquesta situació obliga a reflexionar sobre el volum de contingut que es pot oferir al visitant, perquè pot modificar el tempo de les visites, prolongant-les en el temps o multiplicant-les.

En tots aquests punts queda clara l'estreta relació entre el museu físic i el virtual. Aquest últim no es pot limitar a ser una galeria visual d'espais i peces digitalitzades, sinó que ha d'esdevenir una construcció entreteixida en el relat que el museu fa de la ciutat, fonamentat en les col·leccions i espais patrimonials dels quals disposa. En un moment en què la tecnologia ha simplificat la replicació dels continguts digitals, treballar exclusivament amb els avatars dels elements propis pot semblar una limitació autoimposada, però s'ha de veure com una manera de mantenir el rigor, treballant sobre bases ben conegudes, i com una reivindicació del rol de les col·leccions i els espais patrimonials com a valors de referència del coneixement.

Daniel Alcubierre
MUHBA

© MUHBA, 2020

La virtualització d'espais, peces i itineraris permet projectar el coneixement del MUHBA sobre Barcelona arreu del món, ben més enllà dels espais físics del museu.

CANELOBRE DE SANT MARTÍ DE PROVENÇALS

Aquest canelobre o candelero de peu respon a una tipologia força comuna entre les peces de ferro forjat d'època gòtica produïdes a Catalunya. En origen servia, com és obvi, per suportar diverses candel·les i d'aquesta manera il·luminar l'interior de les esglésies. El presentem com a peça destacada per dues raons, sobretot. En primer lloc, perquè gràcies als treballs de documentació duts a terme se n'ha pogut restituir l'origen. I en segon lloc, per l'aplicació de tecnologies digitals de programari lliure al seu estudi, explorant vies per fer possible un ús més habitual i assequible d'aquestes tecnologies en els processos estàndard de documentació per la imatge.

La fotografia i la imatge han estat fonamentals a l'hora de documentar el canelobre de Sant Martí. Va ser gràcies a unes fotografies antigues que se'n va poder determinar la procedència, l'església parroquial de Sant Martí de Provençals. Una particularitat cridava l'atenció: està torçat, i això es podria relacionar amb la

vandalització de la peça durant la Setmana Tràgica o, potser, al començament de la Guerra Civil.

L'any 2019 el canelobre de Sant Martí de Provençals va ser objecte d'un projecte de documentació la particularitat del qual va ser integrar-hi l'ús d'una eina digital de representació 3D. L'objectiu principal del projecte era obtenir la informació necessària per conservar i restaurar la peça d'acord amb les seves característiques. El plantejament de l'estudi, per tant, es va basar en tres aspectes fonamentals: la morfologia, la tècnica constructiva i l'estat de conservació. Per desenvolupar-los, cada un d'aquests aspectes va definir un tipus d'informació. Així, l'estudi morfològic es va centrar en l'obtenció dels amidaments, la descomposició de les parts i les comparatives entre seccions. La tècnica constructiva es va estudiar tot reconstruint l'ordre seqüencial en què es van unir els elements constituents, amb atenció als sistemes de subjecció i la tipologia dels reblons i de les peces d'unió. Per últim, les alteracions es van abordar per comparativa d'alçats, amb referència a distàncies de tolerància pel calibratge de les deformacions i l'avaluació de les textures, així com la identificació d'elements reparats o restituïts.

La tècnica de la fotogrametria, basada en l'obtenció d'un model 3D a partir de fotografies, posa a l'abast l'assoliment de plantejaments documentals com el del canelobre, ja que és possible desenvolupar-la amb eines de programari lliure que permeten treballar amb recursos propis i integrar aquesta tecnologia com a eina de documentació habitual tal com es fa amb la fotografia.

Josep Bracons
Carla Puerto
MUHBA

MHCB 29732

Data: segle XV (amb intervencions posteriors)

Matèria / Tècnica: ferro

Dimensions: 154 cm d'alçada

Pandèmies i patrimoni: col·leccionar la Covid-19

És missió dels museus de ciutat recollir i preservar testimonis i memòries plurals dels fets i dels processos que marquen la vida urbana i la de la ciutadania. A curt i a llarg. De vegades la immediatesa s'imposa, com passa ara mateix amb l'enorme impacte social de la pandèmia de Covid-19.

Les epidèmies han tingut una gran incidència en la vida de les ciutats, des de sempre, i per tant no és estrany veure-les representades a les sales dels museus de ciutat. Al MUHBA mateix tenim testimonis de la pesta de 1348 o de la resposta ciutadana a una pesta de finals del segle XVI, com l'exemple d'un excepcional reliquiari d'argenteria (MHCB 273).

Des del MUHBA, la memòria de l'impacte de la Covid-19 a Barcelona s'orienta vers la recollida d'objectes que, amb tot el seu potencial simbòlic, visual i narratiu, expressin de forma eloqüent, a través del temps, l'efecte de la pandèmia en l'àmbit urbà i la vida quotidiana dels que l'habitarem i reflecteixin la resposta del govern municipal.

Quins serien aquests objectes capaços d'expressar amb claredat, per nosaltres i per les generacions futures, l'impacte de la pandèmia en la vida de la ciutat? N'hi ha dos d'indiscutibles: mascaretes i envasos de solucions hidroalcohòliques. Tothom s'ho sap de memòria: distància, mans, mascareta... Però n'hi ha molts altres que han assolit la condició d'autèntiques icones: els equips de protecció dels serveis sanitaris i d'emergència, els respiradors, les expressions d'iniciatives solidàries, la senyalística municipal i la retolació dels establiments i llocs emblemàtics de la ciutat, les capses de repartiment a domicili, les proves i les vacunes...

Si els museus de ciutat aspiren a esdevenir museus de la ciutadania, és imprescindible la dimensió participativa. Col·leccionar la Covid-19 és un aspecte més d'aquesta col·lecció contemporània que es va construint amb les aportacions de tothom. Us convidem una vegada més a ser-ne part. Quin objecte és, per vosaltres, el que expressa millor l'impacte de la Covid-19?

Josep Bracons i Clapés
MUHBA

Reskate Studio, 2020. MUHBA

MUHBA OLIVA ARTÉS, EL MUSEU COM A LABORATORI

En un context de crisi mundial, enmig d'una epidèmia que ha desestabilitzat les bases de tots els països i l'economia del món, els museus de ciutat es plantegen quin és el seu paper. Què poden aportar als ciutadans? Quina utilitat tenen més enllà de ser centres de coneixement?

El patrimoni actualment s'erigeix com a pont de diàleg entre la cultura, la cohesió social i la promoció econòmica d'una ciutat, una idea reflectida al seminari *Museus de ciutat en temps de pandèmia* organitzat pel CAMOC i el Museu de Cracòvia el 27 d'octubre passat. Així, el museu esdevé un museu per a la ciutadania, un espai participatiu. Un node, per què no, vertebrador de la ciutat. S'ha de reinventar. MUHBA Oliva Artés és un espai patrimonial inscrit a l'eix urbà del carrer Pere IV del Poblenou, que forma part del paisatge industrial de la ciutat contemporània des del seu origen i pretén formar part del paisatge vital de la ciutadania. Planteja interrogants sobre la ciutat contemporània, sobre quin és el futur de Barcelona com a metròpoli global i com a capital nacional de Catalunya. Busca reflexionar en clau històrica i barcelonina sobre el futur de les ciutats. Amb la seva reobertura però, s'erigeix a més com un espai del ciutadà, del barri i de la ciutat.

L'equipament s'articula en quatre espais: la Sala Pere IV, el Perímetre, la Nau Central i el Mirador. L'eix vertebrador, el nucli, es revela com un espai laboratori dedicat al pensament humà, la participació ciutadana i la interacció veïnal i global, sobre la història i el patrimoni de la ciutat contemporània.

La Sala Pere IV és l'espai de trobada, de reunió, per al barri i els ciutadans. És l'avantsala de l'espai gairebé basilical on se'ns plantegen tot d'interrogants. Però també es pot transformar en una aula-taller i esdevenir un espai de reflexió i experimentació on compartir experiències.

Un cop a dins, trobem l'exposició estable *Interrogar Barcelona. De la industrialització al segle XXI*, que ocupa el Perímetre de l'espai i ens convida a fer un recorregut on els objectes interpel·len el visitant. Com a l'exposició *Barcelona Flashback* de MUHBA Padellàs, es proposa un mètode de lectura històrica interrogativa a través d'objectes, arquitectures i paisatges. Aquí els objectes també estableixen un fil narratiu històric i es plantegen qüestions sobre com s'ha construït i constituït la ciutat contemporània, tot deixant entreveure la feblesa d'una ciutat basada en l'economia del turisme en detriment d'una de productiva. L'exposició compta a més amb peces noves, provinents de préstecs i donacions, i també ha recuperat elements estructurals de l'edifici original.

La Nau Central és el museu laboratori, el node. Es tracta d'un espai en construcció, l'espai de participació i col·laboració en essència, que es vol que s'hagi consolidat amb vista al 2023, pel vuitantè aniversari del museu. És, doncs,

© Mónica Martínez, 2020

L'escola Octavio Paz fent classe al MUHBA Oliva Artés.

un espai per conèixer, pensar i reinventar amb perspectiva històrica els codis tecnològics, econòmics, socials, polítics i culturals de la Barcelona contemporània. Vol ser un espai de treball compartit entre historiadors, científics socials, arquitectes, centres de recerca tecnològica, universitats, escoles, arxius, entitats culturals, associacions de veïns i ciutadans interessats per la ciutat.

Allà hi ha una projecció audiovisual recordatori dels dos mil anys d'història i un interactiu amb la Carta Històrica, com a espais i temps per repensar el futur amb mirada històrica i en comparació amb altres ciutats. Es completa amb un espai d'interacció entre museu i escoles, on llegir la ciutat en clau juvenil.

Finalment, a dalt, trobem el Mirador, espai de representacions urbanes i de lectures múltiples de la ciutat, a través d'exposicions temporals. Les dues primeres propostes se centren en la consolidació social de la ciutat: una sobre la història de l'habitatge i la construcció de les perifèries (en construcció), i una altra sobre el joc del futbol i la vertebració social de barris i metròpolis (imminent).

El nou MUHBA Oliva Artés, doncs, s'integra al conjunt de centres MUHBA de la ciutat com un espai patrimonial i alhora laboratori urbà i de la ciutadania, per formar part de la nova museologia urbana de relats històrics i patrimonials que propugna el museu.

Marta Iglesias
MUHBA

REVITALITZAR I DEMOCRATITZAR LES COL·LECCIONS: UNA QÜESTIÓ ESTRATÈGICA

El segle XXI planteja immensos reptes per als museus i alhora obre noves i vastes oportunitats i obligacions. L'any 2020 sembla haver compendiat àvidament aquests reptes i mostrat algunes de les esclatxes que trobem en les nostres relacions amb les societats i comunitats.

Cada cop més conscients que no abordar les principals preocupacions globals i locals posaria en perill la seva existència mateixa, els museus mostren un nou compromís per atendre les qüestions socials. Aquest canvi s'inicia sovint als departaments de programes públics, educació, exposicions i activitats i deixa les col·leccions (existents i per construir) com la darrera àrea on s'apliquen nous objectius, principis i metodologies.

Al llarg de les últimes dècades, l'ampliació de la col·lecció ha estat mínima en molts museus de ciutat, però el col·leccionisme prolífic característic de dècades prèvies, ha derivat en una manca d'espai i recursos, una quantitat desmesurada de registres documentals i una consegüent absència de visió general i reticència a noves incorporacions. En alguns casos, fins i tot, les noves adhesions a les col·leccions dels museus esdevenen tan sols digitals.

Però si la construcció de la col·lecció deixa de ser un flux continu i definitori de la institució, el museu, gradualment, s'anirà congelant, esdevindrà estàtic, se sostindrà sobre una història glaçada i relats obsolets de temps passats, d'un passat que ja no es qüestiona ni es reinterpreta a través d'objectes frescos. El museu no es veurà obligat a

reflectir, de forma connatural, el seu entorn viu i vital, ni a comunicar els significats de la vida en un sentit dinàmic i contemporani.

La vida urbana és caòtica i complexa, i fonamentalment interconnectada. La seva dimensió és enorme. Es resisteix a l'ordre i desafia la linealitat. És massa rebel per encaixar en les categories de les guies de registre del museu. Les seves qualitats s'alcen contra les divisions en disciplines i especialitzacions museístiques. Els museus de ciutat lluiten per crear una comprensió coherent i cohesionada de la història de la seva ciutat, que és, al mateix temps, contínua i disruptiva. La construcció de la seva col·lecció també es detura per un sentiment de desconcert, de què col·leccionar, entre la infinita massa d'objectes d'una ciutat contemporània.

Ja el 2011, el Museu d'Història de Barcelona va implicar el públic, els col·laboradors i les comunitats contemporànies en la identificació i localització d'objectes absents o desapareguts per omplir els buits de la seva col·lecció històrica i, per tant, també buits en una narrativa coherent de la trajectòria de Barcelona com a metròpolis europea moderna i capital de Catalunya. Amb "Laboratori MUHBA: Col·leccionem la ciutat", el museu va dur a terme una «no exposició», tal com es va anomenar, basada en la recerca, com a eina de recollida. La instal·lació estava pensada amb perspectiva històrica, i entre la rica disposició dels objectes exhibits destacaven marcs, peanyes i basaments buits que evidenciaven els forats existents en el relat històric.

La construcció de les col·leccions evoluciona cap a un procés actiu, participatiu i públic, que inclou totes les parts i comunitats del museu. Democratitzar les col·leccions implica ampliar amb *què* i *com* es fa aquesta col·lecció. Pels museus de ciutat, sovint amb orígens literalment o metafòricament a les golfes dels ajuntaments, això ha suposat posar el focus més enllà de la història pública i dels poderosos pares fundadors per recopilar i integrar la vida quotidiana, personal i biogràfica de, en principi, tots els residents.

Jette Sandahl
Presidenta de l'European
Museum Forum

© MUHBA, 2011

El MUHBA va emprendre ara fa deu anys, amb l'exposició "Laboratori MUHBA: Col·leccionem la ciutat", el procés de construcció participativa de la col·lecció contemporània de Barcelona.

COL·LECCIONAR I MOSTRAR EL PATRIMONI EN L'ERA DIGITAL

Durant molt temps, els museus han reunit objectes que majoritàriament representaven les classes benestants i han deixat al marge altres realitats socials que els allunyaven de públics més plurals i diversos. També han aplegat troballes arqueològiques, espècimens d'estudi científic o obres d'art, seleccionats per l'atzar o amb criteris especialitzats. El cas és que no sempre s'ha aconseguit interpretar de manera efectiva els valors i els continguts de què són portadors i la selecció d'objectes, de vegades, ha estat massa desconectada dels hipotètics destinataris. Avui, conservar objectes no ha perdut la vigència però s'imposa ampliar el focus d'atenció. Conservar pren sentit quan es creen relats adequats i s'aconsegueix que els objectes resultin reveladors, eloqüents, posant de manifest la connexió amb les persones que se'ls senten propis i els reconeixen com a patrimoni, i això és extensiu al patrimoni immoble que també custodien els museus.

Malgrat la manca de perspectiva històrica necessària per seleccionar objectes o edificis de la nostra vida quotidiana, la cerca d'aquells que millor ens representen i reflecteixen el moment actual és un repte apassionant. Paga la pena fer l'intent i establir els criteris de la tria i una política de col·leccions acotada a uns punts d'interès predeterminats que serveixin de fil conductor del discurs i permetin una gestió sostenible del recurs patrimonial, posant com a eix principal l'individu, la persona, la societat.

© Engin Akyurt/Unsplash

L'ampli desenvolupament digital actual no sembla que hagi d'interferir en el procés de selecció. En els darrers 25 anys la tecnologia digital ha transformat la manera de treballar, de relacionar-nos, d'informar-nos, i també ha suposat grans canvis en la manera de fer dins el sector de la cultura i del patrimoni. Amb tot, l'experiència que ofereixen els museus, com la del teatre, la dansa o la música, és en essència vivencial i real, sense deixar de reconèixer l'enorme potencial dels productes digitals, com ha demostrat aquesta pandèmia.

© MUHBA, autor: Xavier Gil Dalmáu, 2017

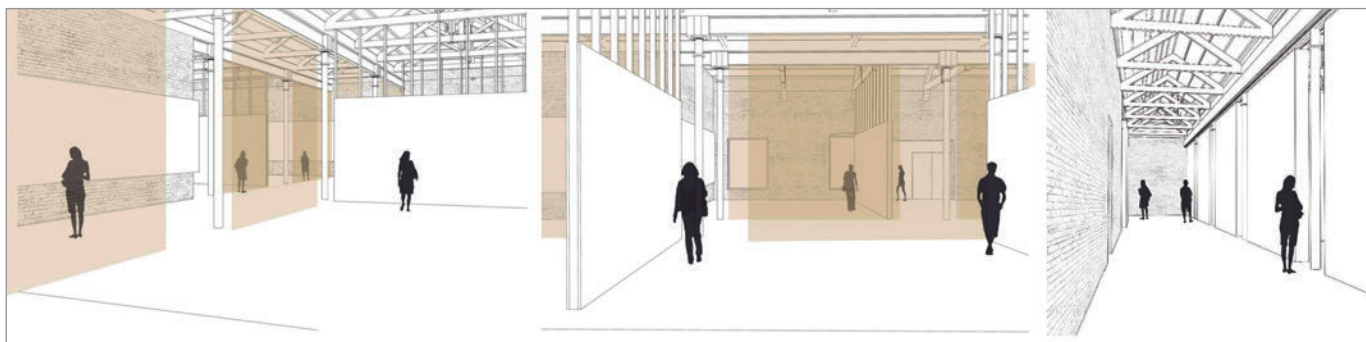
Públic visitant la instal·lació "Fabra i Coats, històries cosides". MUHBA Fabra i Coats, 2017.

La tecnologia, però, és un instrument al servei de les idees i el resultat de la seva aplicació depèn del pensament i les habilitats a l'hora d'utilitzar-la, tant per a bé com per a mal, com demostren les *fake news*. En aquesta ambivalència, el poder innegable de les noves eines és el d'agilitzar l'execució dels processos i el d'ampliar la capacitat d'involucrar, escoltar, difondre i fer participants a molta més gent. Ara bé, la seva capacitat de reproduir la realitat és limitada i no supeix l'experiència ni l'emoció de contemplar un edifici, visitar una exposició o observar un objecte real dins d'una sala de museu. La tecnologia digital pot contribuir a fer més bons museus però no suplantar-los.

No és imaginable una exposició del futur sense testimonis del segle XXI perquè els testimonis materials aporten el valor de l'autenticitat i la seva capacitat d'interpel·lar-nos. A través d'un objecte o d'un edifici es pot explorar la cultura material que parla de nosaltres, de la humanitat, de com hem fabricat els objectes, d'on hem anat a cercar les matèries primeres, la tecnologia que ha fet possible obtenir-les, etc. Cal l'element físic amb els seus materials i components, que pugui ser analitzat científicament i els resultats traduïts i compartits a molts nivells, posant-lo en relació amb d'altres, establint hipòtesis i generant coneixement. El patrimoni ha de poder dir coses de la nostra societat a la societat del futur i, si és possible, hem d'aprofitar-lo avui mateix per explicar-nos millor a nosaltres mateixos. Sempre amb vocació de servei públic i, en el cas del MUHBA, adreçant-se molt especialment a la ciutadania de Barcelona, però també pensant en la resta del món.

Lídia Font
MUHBA

MUHBA FABRA I COATS EN MARXA!

Recreació dels espais expositius previstos a la nau F de la Fabra i Coats en l'avantprojecte de Patricia Tamayo, Ramon Valls i Matters Arquitectes.

El treball ha estat l'element més decisiu de la modernització de la ciutat, i el factor humà, la clau de la continuïtat del motor productiu de la Barcelona contemporània. Des de l'antiga fàbrica tèxtil de la Fabra i Coats, un conjunt de patrimoni industrial excepcional, el projecte museístic *Barcelona, ciutat i treball* reflexiona sobre el treball, la seva evolució històrica i el seu poder transformador en la formació de la gran ciutat.

Aquest ha de ser un espai museístic únic, on explicar com la iniciativa, la innovació i el treball esdevenen el fonament de la ciutat moderna. I ha de ser també un espai rellevant per al Districte de Sant Andreu i per al MUHBA entès com a museu xarxa. Així mateix, ha d'actuar com a element clau de l'eix patrimonial i museístic del Besòs, una culminació metropolitana de la incorporació de la Barcelona de llevant al mapa museístic.

El Pla funcional del projecte, elaborat el 2009, es plantejava diversos objectius: recuperar els elements històrics, arquitectònics i emocionals relacionats amb el món del treball; involucrar les entitats i grups socials del districte de Sant Andreu per generar estratègies comunes; posar en valor l'interès de la fàbrica Fabra i Coats en la transformació socioeconòmica de la ciutat, i fomentar el coneixement del patrimoni industrial metropolità.

Durant els darrers deu anys s'han fet múltiples accions i activitats per avançar en el projecte, i el 2019 i 2020 s'ha treballat intensament en tres direccions: l'elaboració del projecte museològic, la de l'avantprojecte arquitectònic i l'ampliació de la col·lecció d'objectes.

Projecte museològic

El projecte museològic, encara en curs de definició, és fruit d'un treball compartit entre el personal del Museu i l'equip d'experts externs format, en aquesta darrera fase, per Marc Prat, del Departament d'Història Econòmica de la UB, Cristina Borderías i Llorenç Ferrer, del Grup de Recerca Treball, Institucions i Gènere també de la UB, i Pere Colomer, gran coneixedor de la història de la Fabra i

Coats. Així mateix, compta amb la participació de diverses entitats del districte.

Projecte arquitectònic

La nau F del recinte Fabra i Coats és l'edifici destinat a acollir el projecte museístic *Barcelona, ciutat i treball*. En l'avantprojecte per a la rehabilitació de la nau i la seva adaptació als nous usos, elaborat per l'UTE formada per Patricia Tamayo, Ramon Valls i Matters Arquitectes, amb la participació de BIMSA i el MUHBA, s'ha establert el programa funcional bàsic. El projecte compta ja amb la Sala de Calderes, un espai patrimonial de primer ordre que conserva el sistema energètic complet de la fàbrica.

Increment de la col·lecció

A la magnífica col·lecció d'objectes de la Fabra i Coats, conservada i cedida pels Amics de la Fabra per ser utilitzada en el projecte museístic, s'hi sumen materials d'altres procedències d'interès per explicar el món del treball i els processos d'industrialització. Responen a aquesta finalitat la incorporació d'objectes de les antigues fàbriques ENMASA-Mercedes i Pegaso, la d'un quadre de comandament de l'antiga fàbrica de gelats Frigo, o la futura incorporació de la locomotora recuperada per la Fundació Maquinista-Macosa.

El projecte museístic relligarà els espais-sala del museu i contextualitzarà el recinte de la Fabra com a espai de producció industrial i la seva posterior reconversió d'ús. En definitiva, el projecte *Barcelona, ciutat i treball* aborda la relació entre treball, barri i ciutat, vinculant la trajectòria local als grans canvis mundials, des dels inicis de la industrialització fins a l'era d'internet i la globalització. Amb el treball com a clau explicativa fonamental, aquest centre ha de permetre entendre la transformació socioeconòmica de la Barcelona moderna.

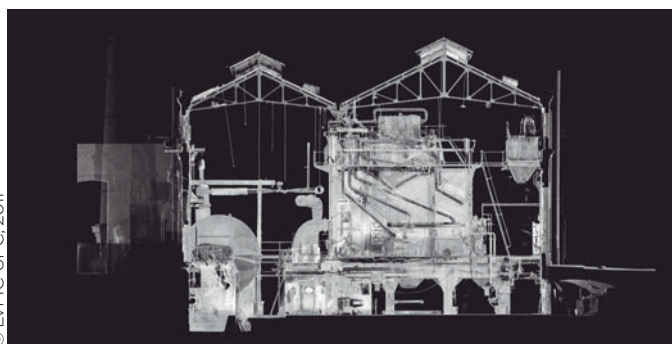
Carmen Cazalla
Xavier Tarraubella
MUHBA

LA RESTAURACIÓ D'UNA SALA DE CALDERES

La sala de calderes era el cor i el motor de les fàbriques tèxtils. La força del vapor que allà es generava feia funcionar la maquinària que, en el cas de la Fabra i Coats, va arribar a estar formada per més de 900 màquines de filar i 380 telers. Potser és per això que el destí d'aquesta nau ha estat diferent del de la resta d'espais de la fàbrica, amplis i versàtils, que un cop abandonat l'ús industrial han estat reconvertits per a usos culturals, socials, educatius, associatius, assistencials i d'habitatge. En canvi, la sala de calderes ha romàs tal com era quan va deixar de funcionar, probablement a causa de les dimensions i la solidesa imponent de la maquinària o pel vincle profund que manté amb l'arquitectura que l'aixopluga. Però també per la forta càrrega simbòlica que comporta ser el nucli energètic de la fàbrica i l'orgull dels seus antics treballadors i treballadores.

interpretacions molt diverses i convidar a múltiples reflexions. Per això, el tipus de tractament i la museïtzació, més que presentar aquest espai net i asèptic, mostrant l'atractiu indiscutible d'una instal·lació potent i laberíntica constituïda per una xarxa de canonades i màquines llueïents, haurà de tenir la capacitat d'evocar la duresa del treball necessari per obtenir la força del vapor, l'ofec de les altes temperatures que s'assolien al recinte i, per què no, la brutor que ho envaïa tot, i mostrar com això va disminuir amb la substitució del tipus de combustible. No s'haurà de caure en recreacions però sí tenir cura de deixar-hi les proves de la transformació conservades a les parets i en la maquinària.

Partint d'aquest criteri general, la materialització i concreció del tractament requerirà actuar sobre l'origen d'algunes de les patologies relacionades amb el sòl damunt el qual

© LVMC-UPC, 2011

© LVMC-UPC, 2011

Aixecament de la sala de calderes obtingut amb tecnologia escàner làser terrestre, Faro Focus 3d, fet pel Laboratori Virtual de Modelització de la Ciutat. Vista exterior i interior del núvol de punts.

El sistema energètic s'ha resistit a desaparèixer i el seu testimoni físic ens parla del treball i de la societat barcelonina d'un període de la nostra història, com també d'aspectes mediambientals i de sostenibilitat. Així, ens remet a un moment de prosperitat industrial que utilitzava, però, energia bruta basada en el carbó que omplia de sutge i fum la ciutat. La necessitat de generar vapor, a més, esgotava l'aigua subterrània dels pous industrials i provocava la salinització del sòl. Fabra i Coats utilitzava diàriament 70 tones de carbó i un milió de litres d'aigua, i només a la sala de calderes s'hi van acumular més de 43 tones d'amiant utilitzat com aïllament, que ha estat retirat fa poc. Així doncs, el seu és el testimoni d'una paradoxa també present avui: quan l'amenaça del canvi climàtic es fa palesa i ens exigeix un canvi de paradigma, l'energia neta i la tecnologia suposadament verda segueixen tenint una cara bruta, que deixa una clara petjada ecològica en altres punts del planeta on s'explota el cobalt dels nostres mòbils i les bateries dels cotxes elèctrics. Vist d'aquesta manera, la restauració i presentació del sistema energètic de la Fabra i Coats hauria d'admetre

està construït l'edifici, afectat pels pous industrials, per les fonamentacions i pels pàrquings (que interfereixen els cursos d'aigua subterrània) i per l'increment del contingut salí. Caldrà considerar, així mateix, l'impacte del canvi climàtic i preveure, per exemple, la capacitat de la coberta per engolir l'aigua provinent de possibles episodis de pluges intenses. Pel que fa a la maquinària, la passivació del metall impedirà l'evolució de la corrosió i s'aplicarà trobant l'equilibri entre l'eficàcia en la protecció i l'aspecte general que confereixi al conjunt. I acabada la restauració, serà fonamental garantir el correcte manteniment periòdic. Conservar serà una tasca permanent que abastarà des de la cura dels desguassos i cobertes fins a la neteja dels elements interiors perquè la conservació d'un sistema energètic d'aquesta potència no ha estat ni serà una qüestió menor.

Lídia Font
MUHBA

MOBLES I INTERIORS DOMÈSTICS AL BON PASTOR

En el marc de la proposta *Eix Besòs, riba de patrimoni i museus*, el MUHBA està desenvolupant el centre dedicat a l'habitatge, que se situarà en una illa de les Cases Barates del Bon Pastor, un dels quatre grups construïts en l'època de l'Exposició Internacional de 1929.

El MUHBA, amb la col·laboració del Districte de Sant Andreu, l'IMHAB, el Pla de Barris, l'Associació de Veïnes i Veïns del Bon Pastor i la producció de BIMSA, lidera el projecte, que conservarà l'illa situada entre els carrers Tàrraga-Claramunt i Bellmunt-Barnola. De les setze cases que la componen, quatre acolliran una exposició permanent sobre l'habitatge a Barcelona, altres quatre es dedicaran a explicar l'habitar i la vida quotidiana, i les restants seran equipament vinculat tant al barri com al museu, en un marc de gestió publicocomunitària d'aquest espai cultural.

La restitució de les quatre cases dedicades a l'habitatge durant el període 1929-2016, que actualment està desenvolupant l'equip multidisciplinari del MUHBA, serà un element fonamental del nou espai museístic i culminarà un procés de recollida de material, documentació i estudi dut a terme en diferents etapes des del 2016 i encara en curs.

A partir de les recerques històriques del projecte Habitar Barcelona del museu, les cases descriuran quatre etapes:

Escassetat, 1929-1952. Reflecteix la construcció del barri durant la dictadura de Primo de Rivera, els períodes de la República, la Guerra Civil i el primer franquisme. Malgrat els canvis polítics, es tracta de períodes caracteritzats per l'escassetat i la subsistència, que es reflecteixen en interiors on hi havia pocs objectes, de producció artesanal o semi-industrialitzada.

Desarrollo, 1953-1974. Mostra un període de canvis caracteritzat per nous hàbits de vida i objectes propis d'un encara incipient consum de masses, que comencen a entrar en conflicte amb l'escàs espai disponible als habitatges. En aquests moments es planteja també la possibilitat de transformar-los mitjançant processos d'autoconstrucció.

Reforma, 1975-1993. Se centra en la transició i la consolidació de la democràcia, que culminen amb els projectes de rehabilitació del barri impulsats pel Patronat Municipal de l'Habitatge. Es produeixen nous canvis que porten a desitjar un major confort i atenció a les necessitats de famílies que aspiren a formes d'habitar més properes a la classe mitjana.

© Marta Delcòs

Interior de l'habitatge del carrer Barnola, número 24, tal i com estava el 2017, poc abans del trasllat als pisos.

Diversificació, 1994-2016. Reflecteix l'època de plena integració del barri en el teixit urbà i el final de cicle d'unes cases que en 2003 els veïns mateixos aproven substituir per blocs d'habitatge protegit. Els habitants diversifiquen les seves opcions, aborden reptes com el canvi de model residencial i afronten situacions econòmiques que de vegades impliquen també reconfiguracions familiars.

El projecte de restitució i interpretació dels interiors es proposa presentar ambients que reflecteixin de la forma més fidel i documentada possible els elements presents a les cases en les diferents etapes, de manera que es pugui traçar una història de l'interior domèstic de les classes populars de la ciutat, amb la seva heterogeneïtat i contradiccions. El fet que la majoria de les peces procedeixi dels habitatges del Bon Pastor i reflecteixi episodis viscuts pels habitants i, alhora, representatius de condicions més generals, contribueix a la consistència del relat.

Amb aquest projecte el MUHBA desenvolupa una aproximació original al tema, que pot ser un referent internacional. Proposa una interpretació de l'habitatge des de la història social i urbana, i a més subratlla el valor metodològic que l'articulat procés de recerca, conservació i presa de decisions en el marc d'un *work in progress* pot representar per a altres experiències.

El treball realitzat per l'equip es va presentar el setembre de 2020 al III Congrés iberoamericà d'Història del Moble, que va reunir un ampli conjunt d'experts internacionals en la matèria.

Paolo Sustersic
Arquitecte

LA GESTIÓ PARTICIPATIVA I EL MUSEU DE LA CIUTAT: NODES CULTURALS ALS BARRIS

L'evolució de la ciutat de Barcelona els últims cinquanta anys ha portat a transitar des de l'urbanisme funcionalista, encarregat d'allotjar en condicions presentables el nombre més alt de persones possible, a la recerca d'un major benestar dels ciutadans. Un benestar que resignifica l'apropiació de l'espai públic per part de les comunitats que hi habiten, amb l'impuls dels ajuntaments democràtics. El moviment veïnal ha estat clau en aquesta reivindicació i en aconseguir fites compartides de nous paradigmes urbans. Els barris del Besòs en són representatius.

Els paradigmes progressistes i socials del segle XXI aporten mirades interdisciplinàries, en les quals feminisme, urbanisme, cultura, art i política es retroben, a favor d'una praxi urbana capaç de transformar els vells models funcionalistes de les ciutats industrials vers una transversalitat de funcions i centralitats; l'educació, la cultura, la comunitat i els serveis se sumen de manera complementària i intrínseca com a elements fonamentals en la qualitat de vida, de la valorització del *self-concept* i del dret a la semblança, estiguis on estiguis, visquis a la zona que visquis. També aquest any 2020 de la pandèmia de Covid-19, la resignificació del barri redobla el seu valor com a espai de suport mutu, dins del Districte com a marc administratiu.

Van ser dos institucions museístiques, la Fundació Antoni Tàpies i el MACBA, les que a finals del segle XX, amb una nova visió en la gestió de la creació i de l'art, van fer una aproximació transcendental a les perifèries urbanes, entrellaçant els seus reptes amb les xarxes culturals i associatives de l'eix Besòs. Entre els primers espais de treball trobem el Fòrum de la Ribera del Besòs, que havia estat creat en 1993 per l'Institut Barri Besòs, un centre públic d'educació secundària. A principis de segle va quallar la reflexió sobre els paisatges i el patrimoni dels antics barris industrials i dels polígons d'habitatge, en considerar que en els relats històrics i en les representacions de Barcelona, la recuperació patrimonial ha de ser fonamental en la ideació de l'eix Besòs. En aquest pla de treball de museïtzació patrimonial, la Casa Padellàs acull el *hub* de coneixement i impuls que el MUHBA desenvolupa connectant barris i ciutadans.

I donat que la història és acció, es determinen quatre verbs de la vida urbana: proveir (Casa de l'Aigua de la Trinitat:

medi ambient, aigua i recursos), treballar (Fàbrica Fabra i Coats: la ciutat del món laboral), habitar (Cases del Bon Pastor: l'allotjament popular) i urbanitzar (Oliva Artés: la formació de la metròpoli). Desenvolupem l'article dos dels quatre espais, on dos verbs, treballar i habitar, descriuen per se la ciutat industrial que ha estat i és Barcelona.

El verb Treballar pren significat en la Fabra i Coats, recinte fabril en marxa de 1903 a 2005. Un segle d'activitat que ha deixat una profunda petjada en el barri de Sant Andreu, tant per ser una de les grans fàbriques tèxtils de Barcelona com per deixar un llegat important per la memòria obrera. El verb Habitar vola alt al barri del Bon Pastor, on el 1929 es va edificar un dels primers quatre polígons de Cases Barates a Barcelona. Anomenat Milans del Bosch, compta-

va amb 784 habitatges. El 2001, el Patronat Municipal de l'Habitatge va iniciar un procés integrat de remodelació, amb el pas de les cases barates a pisos públics de protecció oficial. Derivades de les accions de conservació i museïtzació en un projecte en xarxa, amb una visió participativa per construir nous valors patrimonials, s'han desenvolupat experiències innovadores en el marc de la recerca històrica i de la gestió dels

Proposta Eix Besòs, riba de patrimoni i museus.

espais. Parafrasejant l'article, podem dir que *es va perfilant un triangle virtuós entre a) el Museu, vinculat a l'ICUB, b) els districtes i c) les entitats veïnals, els centres d'estudis locals i institucions universitàries*. La conseqüència més rellevant és que les dinàmiques culturals de les perifèries urbanes s'elevan a la ciutat, passant de receptors a impulsors. I aquí neix la idea-força –àmpliament desenvolupada a l'article– de *nodes culturals*, referits a aquells espais patrimonials que des de la cocreació passen a ser una part estructurant en la construcció del futur de Barcelona.

Carme Turégano López (Gerenta de Coordinació Territorial i Proximitat de l'Ajuntament de Barcelona)

Joan Roca i Albert (Director del MUHBA)

[Síntesi de l'article «La gestió participativa i el museu de la ciutat. Patrimoni, ciutadania i nodes culturals als barris de Barcelona», *Diferents. Revista De Museus*, n.5, 2020, 18-35, <https://doi.org/10.6035/Diferents.2020.5.2>]

ICOM-CAMOC, REPTES PER ALS MUSEUS DE CIUTAT DEL SEGLE XXI

El CAMOC és un dels trenta comitès internacionals de l'ICOM, el Consell Internacional de Museus. Creat el 2005, aquest comitè es dedica als museus de ciutat i representa més de sis-cents professionals i institucions de tot el món. El CAMOC tracta sobre la ciutat i les seves persones: la seva història, el seu present i el seu futur. És un fòrum per a tots aquells que treballen en museus de ciutat però també per a qualsevol persona implicada i interessada en la vida urbana, com ara urbanistes, historiadors i arquitectes, que puguin intercanviar coneixements i idees.

Trobada de museus de ciutat al workshop del CAMOC celebrat a Lisboa pel maig de 2019.

L'impacte de la pandèmia de Covid-19 ha colpejat els museus de ciutat i els seus equips igual que ha afectat tots els altres tipus de museus i les nostres vides professionals i personals. Els museus de ciutat han estat tancats o fent jocs malabars per obrir al públic, sovint amb horaris reduïts. Els dramàtics canvis i restriccions causats per l'epidèmia estan provocant desigualtats sistèmiques, noves situacions de pobresa i violència. Per això, la cultura en general i els museus en particular són ara més importants que mai per al nostre benestar, valors identitaris i sentit de pertinença. Fins i tot quan actuen només en l'esfera digital, els museus s'enfronten al repte de crear continguts digitals innovadors per arribar als públics de les seves ciutats de noves maneres, mantenint-se connectats i presents. *Resiliència* va ser una paraula clau el 2020 i sembla que serà vital el 2021. Alguns museus de ciutat resilents han estat capaços de fer front al brot recollint objectes, documentant i exposant l'efecte de la pandèmia en la ciutat i la ciutadania.

No obstant això, alguns altres museus s'enfronten a reptes existencials, i fins i tot al tancament. El futur del Museum Rotterdam, un dels nostres museus de ciutat membre més distingits, està en risc. Citat sovint com un dels millors exemples mundials de compromís amb la comunitat urbana, el museu de Rotterdam, amb molta probabilitat, serà aviat reduït a un centre de col·leccions i finalment haurà de tancar les portes, segons la recent decisió del Rotterdam Arts Council.

Ens agradaria compartir amb vosaltres un projecte molt important que el CAMOC està desenvolupant a tot el món, juntament amb col·legues d'altres dos comitès (el COMCOL, el comitè de l'ICOM per a les col·leccions, i l'ASPAC, el comitè regional de la regió Àsia-Pacífic). Tenim previst participar en un projecte d'enquestes globals i *mapping* per identificar, entendre i representar gràficament els museus de ciutat en el món i ser així capaços de respondre a preguntes com «quants museus de ciutat tenim al món?», «com de joves són els museus de ciutat?» o «quines són les noves formes dels museus de ciutat?». Aquest projecte aborda un problema crític: la manca de coneixement basat en l'evidència sobre el nombre i el tipus de museus de ciutat que existeixen actualment al món. Ara no és possible dir quants museus de ciutat hi ha ni com evolucionen. Aquestes són dades essencials per al futur posicionament del CAMOC i l'ICOM mateix al món urbà.

Tenim previst obtenir dades globals sobre els museus de ciutat actuals al món, la seva edat, la seva missió i els tipus de col·leccions, activitats i estructura, incloent-hi també el format digital/web i les publicacions. Serà la primera recollida de dades sobre museus de ciutat feta a escala global i esperem aprendre'n molt. Tenim moltíssimes ganes de comptar amb la participació dels museus de ciutat de Catalunya i d'arreu d'Espanya!

Un dels efectes de l'epidèmia ha estat l'ajornament al 2021 de la conferència anual del CAMOC de 2020, que havia de tenir lloc al Museu de Cracòvia. Tot i això, vam poder organitzar un webinar sobre museus de ciutat en temps de pandèmia el 27 d'octubre passat, ja accessible a través del canal de YouTube del CAMOC. La conferència de Cracòvia tindrà lloc més endavant del 2021 (en línia o *in situ*), abans de la conferència a Barcelona, promoguda pels nostres estimats companys del MUHBA, el mes d'octubre. Estarem molt contents de trobar-nos amb professionals de Catalunya, de tota Espanya i d'arreu del món, tant de forma digital com presencial, en una de les ciutats més impressionants del món, Barcelona. Ens veiem aviat!

Joana Monteiro
Presidenta del CAMOC

CONNECTAR CIUTATS, CONNECTAR CIUTADANS. PER UNA SOSTENIBILITAT COMPARTIDA

Després del debat del CAMOC sobre la definició de museus de ciutat a Frankfurt, va venir el debat sobre els museus de ciutat com a centres culturals a Kyoto. L'inevitable ajornament de la conferència del 2020 a Cracòvia trasllada la trobada a aquest estiu per parlar de museus i del dret a la ciutat, tema que enllaçarà amb el debat que prepara Barcelona per a la tardor de 2021, si la situació ho permet, on es tractarà la necessitat de connectar ciutats i ciutadans si es vol una sostenibilitat urbana compartida com a projecte social i democràtic.

La reunió del CAMOC a Barcelona ha de permetre aprofundir en el paper que pot tenir un museu de ciutat en la construcció del futur, com a institució estratègica de cohesió urbana, social i cultural. Connectar ciutats i ciutadans, fer una xarxa multiescalar, que és alhora de barri, urbana i global, pot ser la base d'un món compartit, on el museu de ciutat actui com a centre de coneixement que, arrelat al patrimoni, contribueixi al diàleg cultural, la inclusió social i la promoció econòmica de la ciutat.

Del museu de la ciutat al museu de la ciutadania. Així és com el MUHBA encara els pròxims anys, amb la confiança que promou una nova museologia urbana ajudi a reconnectar la ciutat i les ciutats, els ciutadans d'aquí i d'arreu, en una era on la inclusió digital passa de ser una opció a una necessitat. Basats en la recerca i el rigor científic, els museus de ciutat són nodes de racionalitat discursiva en clau històrica, amb relats legitimats pels testimonis materials i immaterials de la ciutat i que cal representar en modalitats diverses. Parlem, doncs, d'uns fonaments sòlids en el coneixement, en la història, en el patrimoni i en la ciutadania.

El MUHBA és un bon espai per parlar de tot això, per la seva tradició com a centre d'investigació històrica obert a la societat i per la seva configuració com a museu xarxa, amb les sales repartides en quinze espais patrimonials de tota la ciutat, formant nodes culturals amb una àmplia participació ciutadana. La reunió del CAMOC permetrà mostrar, precisament, la reestructuració en marxa de les sales del museu, amb una numeració unitària que relliga tots els espais per oferir, de forma seqüencial i amb un criteri alhora cronològic, temàtic i territorial, una visió històrica de Barcelona. Un total de 55 sales per entendre la ciutat des de la fundació com a colònia romana fins a la configuració com a metròpoli contemporània, alhora que es busca l'equilibri entre el museu digital i un indispensable museu presencial.

I Barcelona és una bona ciutat per acollir aquest debat. La planificació urbana de Cerdà del 1860, base de la ciutat moderna, contemplava connexions, salut i igualtat. Barcelona és una metròpoli industrial que ha crescut amb aportacions humanes de fonts cada vegada més llunyanes. La ciutat que es va mostrar al món amb els Jocs Olímpics del 1992 s'ha

© MUHBA, autor: Andrea Manenti

Cartell del CAMOC Barcelona 2021, presentat a la taula rodona sobre museus de ciutat en temps de pandèmia del passat mes d'octubre.

convertit en poc temps en un destí turístic de gran concurrència. Ara, però, la pandèmia capgira i qüestiona els models vigents i esdevé necessari un debat intens tant sobre la base industrial que sempre havia tingut la ciutat com sobre quines són les modalitats d'un turisme sostenible per tal de promoure i activar pràctiques adequades.

Com a aperitiu, es pot consultar al web del Museu el vídeo de presentació de la reunió; una síntesi del treball del MUHBA i la història de Barcelona que reivindica la construcció compartida de les realitats urbanes.

I per postres, i coincidint amb l'any en què Barcelona es converteix en capital mundial de l'alimentació sostenible, es podrà visitar l'exposició que el Museu prepara al Tinell del Palau Major sobre el poder, l'alimentació, la salut i la sostenibilitat urbana des d'una perspectiva temporal i disciplinària àmplia. La sostenibilitat s'ha d'estudiar no tan sols des del paradigma mediambiental sinó també des de l'humà i urbà, social i històric, perquè entendre la seva complexitat pot ajudar a integrar-la en les nostres vides. Els plats principals, durant la jornada. Us hi esperem.

Elena Pérez Rubiales
MUHBA

Atles MUHBA d'història de Barcelona (En premsa)

Aquesta obra ens endinsa en la vida de la ciutat amb els seus habitants, una història ens interpel·la per tal que la fem nostra. Amb aquest objectiu el MUHBA, amb la col·laboració de Serveis Editorials de l'Ajuntament, va emprendre el repte de publicar l'Atles MUHBA d'història de Barcelona. L'obra ressegueix les èpoques més significatives de l'evolució de la ciutat, de la Bàrcino fundacional als Jocs Olímpics del 1992, mitjançant articles de les persones més expertes en cada tema i recursos com la Carta històrica de Barcelona, i mapes que van situant la ciutat en el context geopolític de cada època. L'obra també mostra una selecció de les peces més significatives del MUHBA a l'hora d'explicar l'evolució històrica de la ciutat.

PÒSITS

Cèlia Cañellas i Rosa Toran Escolaritzar Barcelona. L'ensenyament públic a la ciutat, 1900-1979

Barcelona es va escolaritzar al llarg del segle xx. Aquest llibre se centra en els condicionants polítics i socials d'aquest procés: les mancances escolaritzadores, el notable desequilibri entre el sector públic i el privat, la influència de les demandes populars i les propostes i les realitzacions de les administracions. A més de les iniciatives per assolir una nova escola pública, digna i renovadora, des de principis de segle fins a la ruptura de 1939, l'obra analitza la realitat escolar durant el franquisme, des de l'adoctrinament en el nacionalcatolicisme a les noves pautes

modernitzadores, amb el nou fenomen urbà sorgit dels corrents immigratoris i amb les reivindicacions socials per una escola pública moderna, gratuïta, laica i catalana. La segona part del llibre pren dos centres educatius com a models d'aquesta evolució: l'escola Baixeras i els instituts Infanta Isabel i Joan d'Àustria, al barri de la Verneda.

TEXTURES

Miquel Gea i Bullich, Laia Santanach i Suñol El setge confós de Barcelona. Proposta de reinterpretació dels gravats de Jacques Rigaud

Heu observat mai amb deteniment els magnífics gravats que Jacques Rigaud va publicar per primer cop l'any 1732 sobre el setge de Barcelona? Aquest volum els analitza amb una mirada innovadora. El lector és convidat a un viatge d'investigació per arribar a obtenir una nova visió de les imatges, que posarà en valor importants esdeveniments històrics que van marcar el destí del país entre la darrereria del segle XVII i principis del segle XVIII.

Vicent Baydal Sala Una capital mediterrània a través de les seves cartes: Barcelona (1381-1566)

Des de la baixa edat mitjana l'enviament de cartes esdevingué un art i, alhora, una eina comunicativa, administrativa i diplomàtica de primer ordre. Bona mostra en són les desenes de milers de cartes que es conserven a l'Arxiu Històric de la

Ciutat de Barcelona, trameses pels governants municipals. En aquesta obra s'analitzen les redactades entre final del segle XIV i mitjan segle XVI per tal d'observar la xarxa de relacions epistolars de Barcelona. Es perfila una ciutat que era la capital indiscutible de Catalunya i un dels principals nuclis econòmics i polítics de la Mediterrània occidental.

LLIBRETS DE SALA

Xavier Pujadas Martí, Carles Santacana Torres i Joan Roca i Albert Barcelona & Futbol. El gran joc social del segle xx (En premsa)

El futbol va començar a practicar-se a Barcelona a finals del segle XIX per immigrants europeus i des d'aleshores ha contribuït a la configuració de la ciutat tal com la coneixem. El llibret s'endinsa en les diverses cares d'un esport que ha contribuït a la construcció social de la ciutat al llarg del segle xx. Els equips de barri i els grans clubs de la ciutat han influït en els hàbits dominicals, els usos de l'espai públic, les identitats compartides i l'economia urbana.

Amador Ferrer Aixelà (textos) i Andrea Manenti Lardani (dibuixos) La ciutat dels polígons.

Un itinerari pel Besòs
Els polígons d'habitatges construïts a la segona meitat del segle passat han deixat un paisatge inconfusible a Barcelona. La seva construcció va comportar l'aparició sobtada de barris nous. El llibret ens acosta a la vida que transcorre al Bon Pastor, La Verneda-Via Trajana, La Pau, Sant Martí, Sud-Oest Besòs, Maresme, Cobasa, La Mina i Diagonal Mar; uns

polígons que tenen un grau d'integració notable i formen part de la ciutat per dret propi.

GUIES D'HISTÒRIA URBANA

Jordi Roca i Núria Miquel

Revolució Liberal/BCN. 1820-1843

Aquesta guia ens endinsa en les revolucions del darrer terç del segle XVIII i les primeres dècades del XIX.

L'objectiu d'aquestes revolucions era establir una Constitució que governés una nació que agrupava els ciutadans dels diversos territoris de les monarquies. Unes noves nacions liberals que havien de garantir la igualtat

civil dels ciutadans i alhora albiraven un horitzó d'igualtat de drets polítics.

Mercè Gras Casanovas (amb la col·laboració del Centre d'Estudis de Sant Martí de Provençals)

Sant Martí/BCN. Del mas a la fàbrica

A partir del segle XVI el creixement urbà de Barcelona va provocar que s'obris més enllà de les muralles. En direcció al nord es trobava Sant Martí de Provençals, un territori vertebrat per antigues masies i que ha estat condicionat pel potent veïnatge de Barcelona. Sant Martí ha estat graner, horta, font d'aigua, sòl industrial, façana marítima i pol tecnològic.

M. Cruz Santos

Lluites socials 1917-1919/BCN

El règim de la Restauració, fundat el 1876, era obsolet i responia al descontentament obrer amb la repressió. En aquest context, seran ben pocs els anys que Barcelona no viurà en estat de guerra, ni testimoniarà el desplegament de l'exèrcit pels seus carrers. De fet, els

tres conflictes que es tracten en aquesta guia (la vaga general de 1917, el motí de les dones de 1918 i la vaga de la Canadenca de 1919) reproduïxen els mateixos anhels i el mateix desenllaç.

QUARHIS

Diversos autors

Quarhis. Quaderns d'arqueologia i història de la ciutat de Barcelona, 15

El tema central d'aquest volum de Quarhis versa sobre l'arqueologia del conflicte, a través de diversos articles com

Barcelona ciutat de rereguarda i la petjada que els bombardeigs de la Guerra Civil ha

deixat als edificis de la ciutat. Les notes i estudis que formen aquest treball cobreixen una cronologia àmplia i hi estan representades diferents èpoques històriques.

AMICS I AMIGUES DEL MUHBA

El 2020, a causa de la pandèmia de Covid-19, el Museu es va veure obligat a cancel·lar totes les activitats específiques que tenia pensades per als AMICS i AMIGUES del MUHBA a partir del mes de març. Esperem que ben aviat poguem tornar a programar visites comentades, itineraris i sortides de la vostra agenda d'activitats.

Aprofitem aquest mitjà per a saludar-vos, desitjar que us trobeu molt bé de salut i enviar-vos molts ànims i força per acabar de superar aquest període que es fa tan llarg i tan difícil de passar. Volem recordar-vos també que el MUHBA és obert per a les visites individuals.

Els nostres AMICS i AMIGUES, així com també els VOLUNTARIS i VOLUNTÀRIES, feu una tasca imprescindible per al Museu, contribuint al coneixement i la difusió del patrimoni històric de Barcelona.

LA CENTRAL DEL MUHBA

La llibreria La Central del Museu d'Història de Barcelona proposa establir un diàleg enriquidor amb els continguts del museu, amb un ampli repertori de llibres i objectes.

La Central del MUHBA

Baixada de la Llibreteria, 7 08002 Barcelona / 932 690 804

Horaris: de dimarts a diumenge, de 10 a 20.30 hores

Dilluns tancat.

Butlletí 36

El MUHBA compta amb el suport del Cercle del Museu:

Patrons benefactors: Ara i El Periódico

Patrons institucionals: Associació Consell de Cent, Associació Enginyers Industrials de Catalunya, Ateneu Barcelonès, Cambra de Comerç de Barcelona, Consell Econòmic i Social de Barcelona, Consorci de la Zona Franca, Federació d'Associacions de Veïnes i Veïns de Barcelona, Fira de Barcelona, Fundació Centre Internacional de Música Antiga, Fundació Museu Historicosocial de la Maquinista Terrestre i Marítima, S.A. i Macosa, Fundació Pau Casals, Institut Europeu de la Mediterrània, Mercabarna, Port de Barcelona, Societat Econòmica Barcelonesa d'Amics del País i Sport-Cultura Barcelona

Associats: iGuzzini

Amics: Grup Julià

Consell de redacció: Mònica Blasco, Josep Bracons, Jaume Capsada, Carmen Cazalla, Núria Miró, Ramon Pujades, Xavier Tarraubella **Direcció:** Joan Roca **Coordinació:** Elena Pérez **Secretari tècnic:** Jaime Irigoyen **Traduccions:** Elena Pérez **Edició:** L'Avenç

barcelona.cat/museuhistoria

facebook.com/museuhistoriabarcelona/

instagram.com/museuhistoriabarcelona/

twitter.com/bcncultura

Dipòsit Legal: B. 47.520-76

ISSN: 2013-8245

